

ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ЕГИПЕТСКИЯ ЛЕШОЯД В БЪЛГАРИЯ

2009 – 2018

Документ разработен от Българското дружество за защита на птиците

Предмет на настоящия план за действие е опазването на египетския лешояд (*Neophron percnopterus*) в България, като съществен елемент на биоразнообразието и екосистемите, възможен ресурс за екотуризъм и в изпълнение на поети от страната ни международни ангажименти.

Египетският лешояд е вид от Приложение № 2 към чл. 6, ал. 1, т. 2 и Приложение 3 към чл. 37 от Закона за биологичното разнообразие (ДВ, бр. 77 от 2002 г.), а от 2007 г. е обявен за световно застрашен вид (категория “Endangered”) в Червения списък на Международния съюз за защита на природата (IUCN). Видът е с неблагоприятен природозащитен статус в цялата област на разпространението му, включително в България, където за последните 20 години популацията му е намаляла с минимум 55 %. Съгласно чл. 2. (1) на Наредба № 5 на Министерството на околната среда и водите и Министерството на земеделието и горите от 1 август 2003 г. за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове, египетският лешояд е вид, за който задължително се разработва план за действие.

Основание за разработване на плана

Настоящият план е разработен съгласно изискванията МОСВ – съгласувано задание с изходящ № 26-00-3051 от 18.11.2003 г., и изискванията на Наредба № 5 на Министерството на околната среда и водите и Министерството на земеделието и горите от 1 август 2003 г., за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове.

Съставители :

Марин Куртев, Ивайло Ангелов, д-р Петър Янков

Сътрудници:

Стойчо Стойчев, Димитър Демерджиев, Христо Христов, Стефан Аврамов, Георги Попгеоргиев, Димитър Плачийски

© Българско дружество за защита на птиците

София 1111, п. к. 50

ж.к. Яворов бл.71 вх.4 ап.1

тел./факс: (02) 979 95 00, 979 95 01

bspb_hq@bspb.org

<http://www.bspb.org>

Препоръчителен начин на цитиране:

Куртев, М., И. Ангелов, П. Янков, 2008. План за действие за опазването на египетския лешояд в България, БДЗП, София, 76 стр.

Никоя част от настоящото издание не може да бъде публикувана, използвана или преиздавана без разрешението на Българско дружество за защита на птиците.

Съкращения

БАН - Българска академия на науките

БДЗП - Българско дружество за защита на птиците

БНТ - Българска национална телевизия

БОЦ - Българска орнитоцентра

БШПОБ - Българо-швейцарска програма за опазване на биологичното разнообразие

ДДС - Държавно дивечовъдно стопанство

ДЗХП - Дружество за защита на хищните птици

ДНК - Дезокси-рибонуклеинова киселина

ДНП - Дирекция на национален парк

ЗБ - Зелени Балкани

ЗБР - Закон за биологичното разнообразие

ЗЗТ - Закон за защитените територии

ЗЛОД - Закон за лова и опазване на дивеча

ЗООС - Закон за опазване на околната среда

ЛС - Ловно стопанство

ЛРД - Ловно-рибарско дружество

МЗП - Министерство на земеделието и продоволствията

МОСВ - Министерство на околната среда и водите

НП - Национален парк

НСРЗ - Национална служба растителна защита

ОВОС - Оценка на въздействието върху околната среда

ПЗ - Природна забележителност

ПЗЦИР - Природозащитен център Източни Родопи

ПП - Природен парк

РИОСВ - Регионална инспекция по околната среда и водите

РУГ - Регионално управление по горите

ФДФФ - Фонд за дивата флора и фауна

ЦЛОЕ - Централна лаборатория по обща екология

IUCN - Международен съюз за защита на природата

Съдържание

Резюме.....	5
Въведение.....	7
Статус и разпространение на вида в България.....	8
Биология на вида.....	11
Заплахи и лимитиращи фактори.....	17
Природозащитен статус и настоящи природозащитни мерки.....	27
Цели и дейности на плана за опазване на египетския лешояд.....	33
Необходими дейности за опазване на вида и неговите местообитания ...	34
Наблюдение и контрол върху изпълнението и ефекта от осъществяваните дейности (Мониторинг и оценка на плана).....	50
Времева рамка и бюджет за изпълнение на дейностите на плана.....	59
Благодарности.....	67
Литература.....	68

Резюме

Египетският лешояд (*Neophron percnopterus*) е най-малкият от европейските лешояди, с размах на крилете от 1,8 м и тегло около 1,5 кг. Разпространен е в Южна Европа, Африка, Предна, Средна и Централна Азия и Индия. Птиците от Европа и Средна и Централна Азия са прелетни и зимуват в Африка на юг от Сахара, Индия, Пакистан, Иран. Възрастните са с бяло оперение, черни махови пера и дълга клиновидно заострена опашка. Предната част на главата и гърлото са голи и жълто-оранжево оцветени. Младите са с черно-кафяво до жълто-кафяво оперение. Храни се главно с труповете на различни видове едри и дребни животни. Гнезди на скали, отглежда 1-2, много рядко 3 малки. Видът бързо намалява в почти целия си световен ареал вследствие комплекс от застрашаващи фактори, водещи до повишаване на смъртността и намаляване на гнездовия успех. През септември 2007 г. египетският лешояд е вписан като “застрашен от изчезване” в Червения списък на Международния съюз за защита на природата (IUCN).

В края на XIX и първите десетилетия на XX век, египетският лешояд е многоброен вид гнездящ по скали в цялата страна. Вероятно тогава в страната са гнездили между 300 и 500 двойки. Към 1960 г. видът вече е отбелязан като намаляващ, а специално проучване през 1961-1966 г. показва редуциране на разпространението и числеността му, въпреки намерените нови находища. В следващите години намаляването продължава почти навсякъде, включително и в районите с най-много двойки. Към 1980 г. българската популация възлиза на около 140-160 двойки, а към 1989 г. гнездящите двойки са 90-100.

Намалението в последните 20 години е почти 55 %. Само през последните 5 години видът намалява с 30 %, а в някои райони на страната - напълно изчезва. Гнездовият успех на вида за периода 2003–2007 г. е 1,34 излетели малки на успешна двойка, но териториалните двойки (които не снасят яйца) са 32 % от общия брой двойки през различните години.

Сред основните причини за неблагоприятния статус на египетския лешояд в България са:

- висока смъртност, вследствие на отравяния;
- директното преследване и безпокойство на гнездовите места;
- влошаване на хранителната база;
- упадъкът и разрушаването на някои от гнездовите местообитания на територията на някои от двойките;
- вероятната висока смъртност по време на миграция и зимуване.

Редица законодателни мерки са предприети във връзка с опазването на вида. Египетският лешояд е защитен вид, включен в Червената книга на България и 82 % от сигурно известните заети гнездови територии в периода 2005–2007 г. са включени в мрежата НАТУРА 2000. 41 % от заетите територии за същия период се намират в защитени територии.

За запазването на египетския лешояд в България принос има изкуственото подхранване на лешоядите в Източните Родопи от 1984 г., както и консервационни проекти, отнасящи се до египетския лешояд, изпълнени в последните 10 г. В периода 2003–2007 г. БДЗП изпълнява национален проект за опазване на вида, финансиран от Франкфуртското зоологическо дружество, Фондацията за опазване на черния лешояд и Немската агенция за околна среда в рамките на Балканския план за опазване на лешоядите. Ето и някои от резултатите от работата по опазване на вида:

- създадена и поддържана база данни за вида;
- картирани са известните гнездови места;
- организирана и прилагана мониторингова програма;
- идентифицирани са заплахите за всяка гнездова територия;
- организирано е изкуствено подхранване;
- провеждат се информационни кампании;
- разработен е проектът за настоящия план за действие за опазване на вида.

40 % от балканската популация на египетския лешояд гнезди в България, която се явява ключова зона за опазването на вида в целия регион. Източните Родопи са района с най-голям брой гнездящи двойки на Балканите и все още най-жизнена популация, а Русенски Лом е най-северната граница на разпространение на вида в Югоизточна Европа. Налице е спешна нужда от продължаване в по-разширен мащаб и предприемане на нови природозащитни мерки за запазване на българската популация на вида. Приоритетните и най-належащи мерки за опазване на египетския лешояд на национално ниво включват:

Пряко опазване на вида и местообитанията му

- Провеждане на стабилна система за изкуствени подхранвания, с цел намаляване риска от отравяния, подобряване на хранителната база и повишаване на гнездовия успех.
- Предотвратяване на опасно за вида ползване на отрови и пестициди.
- Свеждане до минимум на безпокойството и ограбването на гнезда.
- Обезопасяване на рискови за вида електрически стълбове.
- Обявяване на незащитените гнездови места за защитени местности.
- Подобряване качеството на гнездовите ниши.
- Опазване на местообитанията и естествената храна на вида.
- Повишаване на международното сътрудничество в опазването на вида.

Мониторинг и изследвания

- Провеждане на ежегоден мониторинг на вида.
- Изследване влиянието на различните лимитиращи фактори.

Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на населението

- Повишаване на обществената загриженост за нуждата от опазване на вида.

Въведение

Египетският лешояд (*Neophron percnopterus* Linnaeus, 1758) е индо–африкански вид (Voous, 1962) представен с три подвида: *N. p. percnopterus* в Южна Европа, Африка, Югозападна и Централна Азия на изток до Тянь-Шан и Пакистан, *N. p. ginginianus* в Индийския субконтинент (Stamp, Simmons, 1980) и наскоро описания *N. p. majorensis* от Канарските и Балеарски острови (Kretzmann et al., 2003). В Европа все още се срещат между 3500 и 5600 двойки. По-малко от 2500 двойки обитават в Централна Азия, само няколко хиляди двойки в Индийския субконтинент, вероятно около 1000 двойки в Средния Изток и по всяка вероятност по-малко от 7500 двойки в Африка, което дава общо от 30000 до 42000 полово зрели птици (BirdLife International, 2007). В Европа съществуват няколко изолирани гнездови групировки, където вида гнезди със следните числености: Испания (1300-1500 дв.), Турция (1500–3000 дв.), Азербайджан (100–300 дв.), Гърция (100–150 дв.), Грузия (100–140 дв.), Русия (70–120 дв.), Португалия (83–84 дв.), Франция (69–75 дв.), България (40 дв. към 2007 г.), Македония (45-60 дв.), Албания (30–60 дв.), Армения (50-70 дв.), Канарските острови (22–26 дв.), Италия (15–20 дв.), Сърбия (2–3 дв.), Молдова (0–2 дв.), (BirdLife International, 2004). Видът намалява много бързо почти навсякъде по света: в Испания намаление от >50 % през последните 3 генерации (42 години), 50 – 75 % намаление в Израел, а континенталната африканска популация също изглежда, че е намаляла, но най-критично вида намалява в Индия, където бележи катастрофален спад след 1989 г. (>35 % на година) и численостите отчетени по пътни трансекти са намалели с 68 % между 2000 и 2003 г. (BirdLife International, 2007). Европейската популация зимува в Африка, южно от Сахара в пояса между 14 и 17 градуса северна дължина (Hagemeyer, Blair 1997). Азиатската популация зимува на Арабския полуостров, Южен Иран и Индия. Египетският лешояд е един от първите редки видове в България, станал предмет на систематични консервационни дейности. Опазването на египетския лешояд е започнало с връщането на млади птици незаконно взети от гнездата им от местни хора (1970 и 1977 г.) и със започването на първите подхранвания в страната през 1984 г. През 1986 г. е построена първата площадка за подхранване на лешояди, където по-късно БДЗП стартира систематични и все още продължаващи подхранвания за лешоядите в Източни Родопи. По късно Министерството на околната среда и водите (МОСВ) и Регионална инспекция за опазване на околната среда и водите (РИОСВ) Хасково, се присъединяват към дейността. През 1997 г. БДЗП основава Природозащитен център “Източни Родопи” като гаранция за постигането на дългосрочни и значими природозащитни дейности в района на Източните Родопи.

През септември 2007 г. египетския лешояд е вписан като “застрашен от изчезване” в Червения списък на Международния съюз за защита на природата (IUCN), поради изключително бързо намаляващата популация в Индия (вероятно като резултат от отравяния с ветеринарното лекарство диклофенак), комбинирано с неблагоприятен дългосрочен спад в Европа и Западна Африка от повече от 50 % през последните три генерации, плюс продължаващия му спад в голяма част от ареала в Африка, дължащ се на различни заплахи (BirdLife International, 2007).

Статус и разпространение на вида в България

Статус и разпространение до 2003 г. (основно използвана обобщена информация по Куртев и кол. 2008)

През XIX и началото на XX в. египетския лешояд е отбелязан като многоброен вид, гнездящ по скали из цялата страна. Отбелязан в Стара планина (1875 г. до Сливен; при Карлово и до вр. Ботев; юни 1893 г. до Тетевен и Рибарица; в Искърския пролом), в Предбалкана (Провадийската долина и Невша; до Шумен; на 04.04.1878 г. до Омуртаг; на 05.04.1878 г. до Търговище; на 11.06.1890 г. до р. Янтра), покрай р. Дунав (на 19.06.1889 г. на лъсочна стена до Никопол; 2 дв. в каньона на р. Янтра до селата Новград и Беляново), в Дунавската равнина (до Монтана), в Западните Родопи (до Перушица, Пещера, Асеновград и Бачково), в Средна гора (1892 г. при Ихтиман), в Подбалканските котловини (до Баня, Карловско), около София (Софийска пл., Витоша, Лозенска пл., с. Кривина), суходолията на Добруджа (гнездо на 22.06.1893 г. до с. Срацимир; до с. Средище, Силистренско; до с. Алексеево, Добричко), в Тракийската низина (до Чирпан; в самия град Пловдив – около 1893 г. гнезди по телетата, но и през 1932 г. до р. Марица; при Ямбол, гнездо на върба до р. Тунджа), по скалите до нос Калиакра (1926 г.), в Рила (под вр. Мусала, до Боровец и с. Радуил, до Самоков), в Славянка (17 и 27.07.1936 г.), в Източните Родопи (25-30 екз. до Хасково през май 1939 г.), в Странджа и Сакар (често срещан до 1930-1940 г.) и др. (Finsch, 1859; Farman, 1869; Elwes, Buckley, 1870; Radakoff, 1879; Alleon, 1886; Христович, 1890; Kalbermatten, 1891; Reiser, 1894; Lorenz-Liburnau, 1893; Boetticher, 1919, 1927a; Gengler, 1920; Muller, 1927; Harrison, 1933; Scharnke, Wolf, 1938; Jordans, 1940; Патев, 1950; Арабаджиев, 1962; Мичев, 1968). Към 1960 г. отбелязан спад в популацията (Арабаджиев, 1962), основно поради намаляване на хранителната база (вследствие промени в животновъдството и подобряване на ветеринарно-санитарните практики), изстребването на хищните птици (Спиридонов, 1977) и най-вече масовото залагане на стрихинизирани примамки срещу хищници.

В периода 1960-2007 г. са известни 184 сигурно заемани от двойки гнездови територии на вида. В началото на XX в. числеността на вида е достигала вероятно до 300-500 двойки, а възможно и много повече. През 1961-1966 г. специално проучване показва редуциране на разпространението и числеността на вида, въпреки намерените редица нови находища (Мичев, 1968). Изчезнали са повечето от гнездовищата в Тракийската низина и около София, в Централна Стара планина, по крайбрежието на р. Дунав, в Рила, Дунавската равнина, суходолията на Добруджа и др. През този период видът се среща основно в Ломовете, Източна Стара планина, Искърския пролом, по Черноморското крайбрежие (до 1962 г. при устието на р. Ропотамо; до 1968 г. при нос Калиакра), долината на р. Струма и Пирин и на места в Предбалкана и Западните Родопи (Мичев, 1968). През 1970-1977 г. и по-късно през 80-те г. установено наличието на значителен брой гнездовища в Източните Родопи (Янков, 1977; Профиров, Няголов, 1984; Христов, Аврамов-непубл. инф.), които със сигурност са съществували и през XIX, и през първата половина на XX в., но са останали неизвестни поради слабата проученост на района. Към 1980 г. гнезди основно в Източните Родопи, Източна Стара планина, Ломовете и Искърския пролом, а с единични двойки – и в Западна Стара планина, Южен Пирин, Средните Родопи (Мичев, 1985), Предбалкана, някои суходолия в Добруджа, в Странджа, Сакар, Земенския пролом и Лудогорието (Baumgart, 1991; Милчев, 1990; Стойчев, 1997;). Възможно е през този период да са били възстановени някои гнездовища (напр. в суходолията на Добруджа), което остава маскирано на фона на общия спад на вида (Спиридонов, 1988). Намаляването на броя на заетите гнезда

продължава почти навсякъде, включително в районите с най-много двойки. Процесът рязко се засилва след масовата емиграция през 1985-1989 г. на мюсюлманското население от Източните Родопи, Лудогорието и Източна Стара планина, с което видът е тясно свързан (Янков, 1977; Baumgart, 1991). Поради недостатъчното познаване разпространението на вида, оценките на числеността му до 1990 г. са донякъде условни.

Към 1980 г. най-вероятно българската популация е възлизала на не по-малко от 140-160 двойки, а към 1989 г. вследствие на продължаващото намаление, са гнездили 90-100 двойки. За около 15 години в периода 1989-2003 г. вида намалява с поне 35 %, като през 2003 г. са известни само 57 сигурно установени двойки, разпространени главно в Източните Родопи, Провадийско-Роякско плато, Източна и Западна Стара планина, Русенски Лом, Странджа и Сакар.

Статус и разпространение през 2003 – 2007 година.

Само за 5 години между 2003–2007 г. популацията на египетския лешояд в България бележи намаление от 30 % в броя на сигурно заетите гнездови територии (от 57 през 2003 г. до 40 през 2007 г.) (Диаграми 1, 2 в Приложение 1). Спадът варира между 17 % и 100 % в шестте различни района на страната, където вида гнезди през 2003 г. (Диаграма 1). През 2004 и 2005 г. числеността спада ежегодно с по 8 заети гнездови територии по-малко. Общото намаление за последните 20 години е поне 55 %.

В периода 2003–2007 г. популацията на египетския лешояд намалява във всичките си райони на разпространение в страната (Диаграма 1). Вида е почти изчезнал от югоизточната и югозападната част на страната. Изчезнал е от района си на обитаване в Югоизточна България (Странджа и Сакар), където през 2003 г. са отбелязани 4 двойки (Kurtev, 2003). През 2005–2007 г. няма потвърдена заета територия в този район. В цяла Югозападна България през 2007 г. има само една заета територия от единична птица. Вида е на границата на изчезването и в Северозападна България, където понастоящем е известна само една двойка и една самотна птица заела територия, докато през 2003 г. са отбелязани 5 двойки, а само във Врачанска планина през 1995 г. са отбелязани 4 двойки (Георгиев, 1995). Видът е намалял в Русенски Лом, Североизточна България и Източните Родопи, в които понастоящем гнездят 95 % от известните двойки в страната. Намалението в последните три района е съответно 25, 22 и 17 %.

Неразмножаващи се скитащи индивиди

Както при повечето хищни птици, така и при египетския лешояд съществуват определен брой неразмножаващи се скитащи индивиди, които съставляват определен процент от числеността на популацията. Данните за скитането на вида в страната са все още малко. Неразмножаващите се скитащи птици се придържат основно в Източните Родопи, но през последните години наблюдения на скитащи непълновъзрастни птици са регистрирани и в района на Русенски лом, Североизточна България и Източна Стара планина (Kurtev, 2003, 2004).

Неразмножаващите се скитащи египетски лешояди, се събират на места за временно струпане и нощуване по време на размножителния сезон (Carrete et al. 2007), като птиците имат специфични изискванията при избора на местата за нощуване, които винаги са разположени в близост до големи и предсказуеми източници на храна, а птиците избират за нощуване големи сухи дървета (Donazar et al. 1996). В Испания са

известни 14 места за временно струпване на египетски лешояди, които събират до 13 % от гнездовата популация на вида на Иберийския полуостров (Donazar et al. 1996), но към 2007 г. много от тях са изчезнали (J. Grande, лично съобщение). Имайки предвид, че оцеляемостта на птиците в периода преди достигане на полова зрялост е само 18,6 %, значението на тези места за опазването на вида е огромно (Donazar et al. 1996).

В България са известни две места за временно струпване и ношуване на египетски лешояди, разположени около площадките за подхранване в Източни Родопи, където ежегодно се събират до 23 птици. Преобладаващата част от наблюдаваните там птици са непълновъзрастни. Наблюдаваните птици на местата за временно струпване в Източните Родопи, се равняват на до 25 % от броя на установената гнездова популация в страната. В съседна на Източните Родопи територия в националния парк Дадя в Гърция, също ежегодно се образува струпване на неразмножаващи се индивиди. Възможно е в определени периоди от годината, местата за временно струпване на вида в българската и гръцката част на Родопите, да концентрират почти цялата неразмножаваща се популация на вида на Източните Балкани.

Броя на неразмножаващите се скитащи възрастни птици е труден за установяване, тъй като е много трудно да се потвърди, че дадена наблюдавана възрастна птица не принадлежи към някоя двойка заела гнездова територия. През 2007 г. мъжка птица от двойка, в близост до гр. Маджарово, бе намерена мъртва, а само 11 дни по-късно женската от същата двойка, бе наблюдавана с нов напълно възрастен мъжки. Това е доказателство за съществуването на популация от неразмножаващи се, скитащи възрастни птици. В същата територия през 2007 г., успешно бяха отгледани 2 малки, впоследствие многократно наблюдавани заедно с женската птица и новия мъжки.

С данни от проследяване на есенната миграция в Южна Италия, (Agostini et al. 2004) с голяма вероятност потвърждават съществуването на значителен брой неразмножаващи се скитащи възрастни индивиди, въз основа на преброени 62 мигриращи възрастни екземпляра и 10 непълновъзрастни през 2003 г. при тогавашна оценка за гнездовата популация в Италия от 15-20 двойки.

Причини за намалението в последните 5 години

Египетския лешояд е изложен на комплекс от фактори, влияещи отрицателно на популацията в България, които подредени по важност спрямо негативния ефект върху вида са както следва: (1) различни видове отравяне; (2) пряко преследване и безпокойство в местата за размножаване; (3) значително намаляване на храната; (4) упадък и унищожаване на гнездовите и хранителни местообитания;

Неизвестни и вероятно значителни са заплахите за вида по време на миграция и зимуване. Може да се допусне, че рязкото намаление на популацията през 2003-2004 г. и 2004-2005 г. (ежегодно по 8 по-малко заети гнездови територии), се дължи главно на проблеми извън България по време на миграция и зимуване. Предполага се, че намалението на популацията в Дадя, Гърция (66 % в периода 1984-1994 г.), което е по-високо от това в България, е свързано с повишена смъртност по време на зимуването на вида в Африка (Vlachos et al. 1998).

Слабо известни и неизследвани са смъртността от токов удар и влиянието на някои болести върху вида. През 2001 г. в Източните Родопи, възрастен египетски лешояд е бил намерен изтощен и отслабнал вследствие на тежки симптоми на птича шарка. Лечението не помогнало и птицата е загинала няколко дни по-късно (Куртев, Христов, лично. съобщ.). През 2007 г. две малки, силно засегнати от птича шарка, са взети от

гнездо в Източните Родопи. По-късно едно от тях е възстановено в Центъра за рехабилитация и размножаване на редки видове, но другото загинало. Птичата шарка, както и други възможни болести, които засягат вида са въпроси, които се нуждаят от бъдещо изследване.

Съвременна численост и разпространение на популацията:

Към 2006-2007 г. разпространението и числеността на популацията на египетския лешояд в страната са следните: Родопи (25-28 дв.), Русенски лом (6-7 дв.), Североизточна България (6-7 дв.), Източна Стара планина (1 дв.), Предбалкан (1 дв.), Западна Стара планина (1 дв.), Сакар и Странджа (0-1 дв.), долината на р. Искър (единична птица) и Южен Пирин (единична птица). В настоящият момент, през 2007 г. популацията на вида в България наброява 40 сигурни двойки и обща оценка на популацията 40-45 двойки, ако бъдат допуснати до 5 неоткрити двойки. Между 5 и 20 неразмножаващи се скитащи птици са наблюдавани през всяка една от последните 5 години. Повечето от тях са полово незрели и се наблюдават основно на местата за временно струпване в Родопите.

Биология на вида

Описание: Египетския лешояд (*Neophron percnopterus*) е най-малкият от европейските лешояди, с размах на крилето от 1.8 м и тегло около 1,5 кг. Възрастните са с бяло оперение, черни махови пера и дълга клиновидно заострена опашка. Предната част на главата и гърлото са голи и жълто-оранжево оцветени. Профилът при реещ полет е хоризонтален. Първото пухово оперение е шоколадово-кафяво, а второто сиво-кафяво. Младите са с черно-кафяво до жълто-кафяво оперение и светли петна по върховете на перата. Възрастните птици през размножителния период рядко издават звуци, обикновено звънливо „ги-ги-ги-ги”. Младите в гнездата издават разнообразни, често мелодични звуци.

Полов диморфизъм: Двата пола са морфологично еднакви (Cavallo et al. 1997). Levy и Segev (1996) посочват, че в Израел възрастната мъжка птица почти винаги има черна ивица по кожата на надкълонието, която липсва при женската. В България често в началото на размножителния период между птиците от двойката има диморфизъм, който се изразява в цвета на лицето и гърлото, като при мъжките той е по-ярък до оранжев, а при женските е по-бледожълт.

Местообитания: През размножителния период египетския лешояд обитава обширни открити територии в хълмисти, нископланински и равнинни местообитания с наличие на скали. Обитаваните гнезда в страната в последните пет години, са разположени между 50 и 800 м.н.в. Понастоящем вида се е запазил основно в слаборазвити селски райони, където е запазено традиционното екстензивно животновъдство. Обикновено ловува в широки отворени речни долини, в близост до села (Янков, 1978; Симеонов и кол., 1990).

Според класификацията за местообитанията по CORINE в България (Костадинова, Граматиков, 2007), тези използвани от египетския лешояд се отнасят към следните категории:

А) Гнездови хабитати

41 Широколистни листопадни гори

(дъбови и други широколистни гори в Странджа, долината на р. Тунджа и др.)

62 Скали и скални стени

В) Хранителни хабитати

32 Сухолюбиви храсталаци

(пасища сред храсталаци от драка, келяв габър, глог, хвойна и други подобни видове, включително псевдомаквиси в Източните Родопи, Източна и Западна Стара планина, Кресненското дефиле, Малешевска и Влахина планини и др.)

34 Степни и сухолюбиви тревни съобщества по варовити терени

(някои райони в Източните Родопи, Източна и Западна Стара планина и др.)

35 Тревни съобщества по сухи силикатни терени

(пасища в Източна Стара планина, на места в Източните Родопи и други)

36 Алпийски и субалпийски тревни съобщества

(високопланински пасища в НП “Централен Балкан”, НП “Рила” и др.)

38 Мезофилни тревни съобщества

(някои низинни части на Източните Родопи, Русенски Лом, Провадийска река, Искърски пролом)

61 Сипеи

(районите на Студен кладенец, Маджарово и други части на Източните Родопи със сипеи)

62 Скали и скални стени

(всички гнездови райони)

82 Посеви и други тревни култури

(ниви с тютюн, пшеница и други зърнени култури по долината на р Арда, Бяла река и други места в Източни Родопи, Русенски Лом, Провадийско-Рояжско плато, Врачанска планина, Източна Стара планина)

83 Овощни градини, дървесни и храстови плантации

(околности на селата по долината на р. Арда и други райони в Източни Родопи, Източна Стара планина, суходолия в Североизточна България, Русенски Лом)

87 Пустеещи земи

(всички гнездови райони)

Хранителите територии на египетския лешояд най-често са в открити тревисти места с наличие на достатъчен брой домашни животни и запазени популации от сухоземни костенурки, както и покрайнини на села.

Повечето от местообитанията в гнездовите територии, от които вида е изчезнал, са все още запазени и подходящи за бъдещо завръщане и оцеляване на вида, ако има съществуваща жизнена популация наблизко, която да служи като център на бъдещо разпространение, не се ползват опасни за вида отрови, има подходяща хранителна база и ниско ниво на безпокойството в гнездовите места.

Хранене: Храната на вида е разнообразна и за разлика от тази на едрите лешояди не е само мърша, но и живи животни, насекоми и органични отпадъци (Cramp, Simmons, 1980). Основна част от храната са трупове на различни домашни животни: говеда, коне, магарета, свине, кози, овци, кучета, котки и др., както и загинали по различни причини дребни бозайници, птици и влечуги. В някои части на страната сухоземните костенурки заемат значителна част от храната на вида. По-рядко ловува други дребни и бавноподвижни животни, като млади лалугери, охлюви и др. Отбелязвани са и случаи на нападение върху малки на патици и кокошки. Насекомите често са добавка към менюто му, особено в началото на размножителния период.

Данни за хранителния спектър на египетския лешояд в България има в няколко публикации, като основен дял в храната заемат остатъците от домашни животни и сухоземните костенурки (Мичев, 1968; Янков, 1978; Miltchev, Georgieva, 1994; Stoyanov, Voev (под печат); Iankov, 1983). С интензифицирането на автомобилния транспорт и намаляването на естествената храна, вероятно все повече от двойките увеличават дяла в храната си на убитите от превозните средства животни по пътищата – от влечуги и земноводни до дребни бозайници и птици.

Несмилаемите остатъци от храната египетския лешояд изхвърля по формата на погадки с дължина 4,4-9,6 см и ширина 2,0-3,0 см (Miltchev, Georgieva, 1994), състоящи се от козина и по-рядко пера и части от насекоми.

Храни се главно на малки разстояния от гнездото, въпреки че понякога се отдалечава на 30-70 км (Ferguson-Lees, Ghristie, 2001). Приблизителната ловна територия на някои двойки е в радиус от 22 км около гнездото (Camina et al., 2005), но най-често използваната територия често е по-малка от 12 км² (Baumgart, 1971).

Ловната територия е най-често в райони с екстензивно животновъдство, речни долини, храсталачни местообитания, ливади и др. Египетския лешояд ловува поединично или на двойки, а в местата, където обитава заедно с белоглави лешояди, често се присъединява към тях на едрите мърши, като изчаква своя ред или събира дребните остатъци. Вида е редовен посетител на градските депа за битови отпадъци, а някои двойки често търсят храна в лалугерови колонии.

Размножаване: Египетския лешояд е моногамен, териториален вид със смяна на партньора в случаи, когато една от двете птици загине (Carette et al., 2007). Вида проявява значителен консерватизъм към гнездовата си територия и активно я защитава от други египетски лешояди.

Гнездови места: Видът гнезди по скали, като през 2003–2004 г. 77 % от гнездата са на седиментни скали, а останалите 23 % са на вулканични (Куртев, 2003).

Гнездата са главно с източно, югоизточно и западно изложение, като само 10 % са с изложение от северозапад до североизток (Диаграма №3).

В миналото някои от гнездата са били на скали по морския бряг (Райков, 1965), на земни брегове или дори на широколистни дървета (Арабаджиев 1962; Простов, 1964; Христов, лично съобщение). В началото на миналия век вида е гнездил дори по тепетата на Пловдив (Патев, 1950). Единичен случай на гнездо разположено на земята в царевична нива, е отбелязан през 1997 г. в Североизточна България (И. Петров, лично съобщение).

Гнездото обикновено е разположено в добре защитена ниша с ширина на входа 70-200 см. По-рядко, гнездото може да е на площадка или корниз на скалата. Когато е в ниша, отвътре тя може да е много по-широка (до 4 м.) и дълбока, понякога продължаваща като тунел.

В зависимост от формата и наклона на гнездовата ниша или площадка, гнездата на египетския лешояд могат да бъдат разделени на два основни типа. В случаите, когато гнездото е разположено в добре защитена хоризонтална ниша, гнездото представлява струпване от вълна и кожи от различни бозайници и почти липсват клонки. Във втория случай, когато гнездото е на неравна и наклонена навън ниша или корниз, египетския лешояд използва клечки за полагане на стабилна основа при изграждането на гнездото, което достига диаметър до 1,2 м и височина 10 - 30 см, а постелката е отново от вълна. В такива случаи то много наподобява гнездо на гарван или белоопашат мишелов, а понякога вида заема стари гнезда на гарвани и черни щъркели. Обикновено египетските лешояди използват едно и също гнездо и ако условията са добри и няма безпокойство, то може да бъде използвано десетилетия наред (Х. Христов, лично съобщение), но и нерядко птиците сменят гнездата си в различните години. Двойките в 11 от 34 гнездови територии са използвали по две или три различни гнезда за периода 2003-2007 г. (Диаграма 4).

Египетския лешояд има сходни гнездови предпочитания с белоглавия лешояд и гарвана и трите вида нерядко могат да гнездят на една и съща скала в местата където разпространението им се припокрива. В подобни случаи египетския лешояд често страда от конкуренцията за гнездови места с другите два вида.

Териториално поведение: Над гнездовата скала и до около 1 км в околностите на гнездото, птиците изпълняват характерни вълнообразни териториални полети, показващи заета гнездова територия (Янков, 1978). В близост до гнездото птиците от двойката изпълняват и ритуално пощене на партньора. Копуляция може да бъде наблюдавана най-често на гнездовата скала или в близост до нея, но понякога и на 1.5 км разстояние от гнездото.

Мътенене: Най-ранно мътеща птица е отбелязана в Източни Родопи на 03.04.2004 г. По-голямата част от двойките снасят яйца до около 20-и април. Мътилото се състои от 1-3 яйца, обикновено 2. Мътенето продължава 42 дни, като участват и двете птици от двойката. Най-късно млада птица в първо пухово оперение е била регистрирана на 02.08.2004 г.

Заместващо носило: В България, един случай на заместващо носило, е отбелязан със сигурност, когато след неуспех в първите дни на мътенето, причинен от човешко безпокойство, впоследствие двойката отново снася яйца и отглежда 2 малки в гнездо на около 300 м. от първото.

Гнездова плътност: Видът има различна плътност в четирите си района на разпространение в страната, като разстоянието между гнездата е обратнопропорционално на броя на двойките в отделните гнездови групи. Най-близкото средно разстояние между 2 гнезда варира от 5,33 км (n=35) в Източни Родопи

до 37 км (n=6) в Северозападна България, където в периода 2005-2007 г. са регистрирани само изолирани двойки (Диаграма 12). Минималното установено разстояние между две заети гнезда в последните 5 години е 1.34 км в Източни Родопи.

Гнездови успех (ползвани данни от 2003-2007 г.): В периода 2003-2007 г. е проведен мониторинг на гнездовия успех на двойките в 187 (82,4 %) от 227 известни сигурно известни заети гнездови територии. Средния гнездови успех (брой малки на успешна двойка) е 1,34 (от 1.19 до 1.48 в периода 2004-2007 г.), а средната продуктивност (брой малки на мониторирана двойка) е 0.79 (от 0.63 до 0.90), (Диаграма 5). Продуктивността на вида в България е сред най-ниските отбелязани в Европа, като само в Италия тя е по-ниска (Liberatori, Penteriani, 2001). Най-ниският гнездови успех и продуктивност за петте години интензивно изследване са отбелязани през 2007 г. Ниската продуктивност през 2007 г. се дължи на високия брой териториални двойки, които не пристъпват към гнездене, а ниския гнездови неуспех през същата година е поради неуспеха на 4 традиционно успешни двойки и ниския брой на гнездата с по две малки (Диаграми 7 и 8). Изразена е тенденция за намаление на гнездовия успех и продуктивността за последните 4 години.

Нисък е броя на успешните двойки (отгледали поне едно малко), като те имат малък превес над неуспешните: съответно 56,7 % (n=106) и 43,3 % (n=81) (Диаграма 6).

Мониторинга се подобрява през годините на изследване и през 2007 г. няма сигурно известни двойки с неоткрити гнезда или неизвестен гнездови успех (Диаграма 7). Гнездата на 7 двойки, които са били неизвестни в предходните години са намерени през 2007 г.

От всички 106 успешни двойки, 73 са отгледали по едно малко (68,9 %), 32 по две малки (30,2 %), а една двойка е отгледала три малки (Диаграма 8). Общо 140 малки са успешно отгледани в периода 2003-2007 г.

За 94,7 % (n=177) от двойките с установен гнездови успех (мониторирани двойки) е установено дали са загнездили (снесени яйца) или са били териториални (не снасят яйца). 67,2 % (n=119) от тях са снесли яйца, а 32,8 % (n=58) са териториални (Диаграма 9). Liberatori, Penteriani, 2001 подобно установяват, че 35 % от двойките са териториални.

За 5,3 % (n=10) от двойките е установено, че са неуспешни, но не е установено дали са загнездили и впоследствие са претърпели гнездови неуспех при загуба на яйцата или малките, или са били само териториални.

Ежегодно близо половината от мониторираните двойки са неуспешни (43,3 %), като сред тях териториалните двойки съставляват близо ? (71,6 %) (Диаграма 10).

Източните Родопи е района, където вида достига най-висока плътност в страната и има сравнително висок гнездови успех (1,29 малки/успешна двойка), но и поради висок процент териториални двойки има най-ниска продуктивност от цялата страна (0,66 малки/мониторирана двойка) (Диаграма 12). Основна причина за високия брой териториални двойки в Източните Родопи е междувидовата конкуренция за гнездови места с белоглави лешояди и гарвани и в този район ежегодно средно 39 % от двойките са териториални и не снасят яйца (Диаграма 13). Увеличената плътност на популацията често намалява гнездовия успех, но причините обуславящи това са слабо проучени (Simmons, 1993).

В три гнездови територии на вида в Източните Родопи, двойките не загнездват в пет последователни години, което вероятно се дължи на междувидова конкуренция с гарвани в един от случаите и с белоглави лешояди в останалите два случая.

Безпокойството в гнездовите места е фактор засягащ 19 двойки през 2007 г., като 11 от тях са били неуспешни и в повечето от случаите причината е била човешко безпокойство.

В последните три години рязко намалява гнездовия успех на вида в района на Русенски Лом (Диаграма 14). Началото на намалението на гнездовия успех по Ломовете съвпада със спиране работата на кланиците в района след засилване на ветеринарните изисквания, като преди това редовно египетските лешояди са се хранили на местата за депониране на кланичен отпад.

Излитане на малките: Най-ранното наблюдение на летяща млада птица е на 15.07.2003 г. Най-късно летящо малко е наблюдавано на 19.09.1999 г., като на една седмица по-рано малкото все още не е било излетяло от гнездото. Повечето от младите излитат от след първата десетдневка на август до първите дни на септември. Преди миграция, младите остават с възрастните в гнездовата територия 10-40 дни.

Миграция: Миграционните пътища на птиците от българската популация са много слабо проучени. Видът е типичен далечен мигрант. Пристига в България главно през втората половина на март и началото на април и отлита не по-късно от началото на октомври (Симеонов и кол. 1990, Мичев, 1968).

Зимуване: Данни от сателитно проследяване на млада птица излетяла от гнездо в България показват, че през януари и февруари птицата е зимувала в обширен район в Африка, простиращ се от югоизточен Чад до Североизточна Нигерия, оформяйки район на обитаване с площ от над 2600 км² (Meuburg, Dimitrova, 2004). Патев, 1950, споменава за единично наблюдение на зимуваща птица в България.

“Тесни места” в биологията и жизнения цикъл на вида: В условията на намаляваща популация с разпокъсан ареал и на места останали единични изолирани двойки, вида показва специфични изисквания към средата.

Египетския лешояд зависи много от наличието на подходящи гнездови места, като предпочита по-дълбоки и добре защитени ниши на големи скали в нископланински и равнинни места с обилие от скали, главно с източно до западно изложение. Друго важно изискване е за наличие на малки населени места със запазено традиционно екстензивно животновъдство и запазени популации на сухоземните костенурки.

Повторното заемане на изоставени и изолирани гнездови територии е ограничено от силно изразената филопатрия при вида. Средното разстояние на загнездване от гнездото, от което е излетяла дадена птица е 17 км за мъжките и 21 км за женските (Carette et al., 2007).

Непосредствено преди миграция, както и по време на прелета, египетския лешояд образува струпвания на места с обилна храна (бунища, мърша и др.), което го излага на риск от висока смъртност в случаи на отравяне. Струпванията през размножителния период на голяма част от неразмножаващите се птици на няколко места са също рискови за оцеляването на вида поради потенциална заплаха от отравяне.

Като мигриращ вид в голямата част на ареала си в Европа и Азия, египетския лешояд вероятно търпи високи загуби по време на миграция и зимуване. Мигриращата европейска популация е намаляла много повече от постоянната в Африка (Fergusson-Lees, 2001).

Данни за размножаване на затворено: В софийския зоопарк, една двойка египетски лешояди е снасяла яйца в периода 1985-1995 г., като само веднъж успява да излюпи малко в специално построено гнездо на земята, но по-късно малкото умира.

Заплахи и лимитиращи фактори

Основните заплахи за вида са включени в табл. 2 и 3 в Приложение 1.

Заплахи намаляващи гнездовия успех

Климатични фактори

Пролетни застудявания, силни валежи и ветрове.

Случайните и продължителни застудявания през пролетта, когато птиците все още мътят или малките са новоизлюпени, могат да са причина за гнездови неуспех. Известен е един случай на свличане на заето гнездо (Източни Родопи), вследствие на обилен дъжд и стичаща се по нишата вода. Продължителните валежи затрудняват намирането на храна и могат да имат особено значение по време на излюпването на малките.

Значимост: Ниска

Биотични фактори

Ограничен брой на подходящи гнездови места

Ограниченият брой на подходящи скали за гнездене може да бъде сериозен проблем за двойките изложени на безпокойство и загуба на гнездови местообитания вследствие човешки намеси и може да доведе до изоставяне на гнездовата територия.

Значимост: Висока

Ниска численост и фрагментация на популацията

Египетския лешояд е с ниска численост и силно разпокъсано разпространение в страната. Като се има предвид малкия брой на птиците, ниския гнездовия успех, в съчетание с висока смъртност на млади и възрастни птици, естествената възстановяване на популацията е много слабо, дори при запазени или подобряващи се условия.

Значимост: Висока

*Конкуренция в гнездовите места с белоглав лешояд (*Gyps fulvus*) и гарван (*Corvus corax*)*

Конкуренцията с белоглавия лешояд и гарвана е причина на гнездовия неуспех на някои двойки египетски лешояди. Височината на гнездата на египетските лешояди на гнездовите скали, изглежда директно следствие от изразената доминантност на белоглавия лешояд (Carlson, 1998). В изследван район във Франция, гнездата на 10 двойки египетски лешояди, са били заети от други по-едри хищни птици, или опитите им за загнезждане са били прекъснати поради загуба на гнездата им поради междувидова конкуренция, или са били принудени да се преместят на друго място (Carlson, 1998). В Източни Родопи белоглави лешояди гнездат на някои традиционни за египетските лешояди места, като заемат най-подходящите за гнездене ниши. Две двойки египетски лешояди заели скали, където белоглави лешояди гнездат или се ползват за нощувка главно от неразмножаващи се птици, не са снасяли яйца през последните 5 години. Други две двойки египетски лешояди също са повлияни от конкуренцията и безпокойството, причинени от белоглави лешояди и като резултат имат много нисък гнездови успех и не загнезждат в повечето от годините. Това е сериозен проблем за двойките египетски лешояди, когато наблизко няма друга подходяща скала, на която двойката да премести гнездото си.

В един от три случая на хранителен паразитизъм от белоглав лешояд, в гнезда на египетски лешояд, две малки на египетски са излетели преждевременно, като едното от тях повече не се е върнало и вероятно е загинало (Carlson, 1998).

Гарвана загнезжда преди завръщането на египетския лешояд от зимуване и поради тази причина гнездо заето от гарван, намиращо се на малка скала, където гнездат и египетски лешояди може да възпрепятства загнезждането на египетския лешояд. В гнездова територия, където гнездото е на малка и изолирана скала, местната двойка египетски лешояди никога в последните 5 години не е снасяла яйца, тъй като скалата се обитава и от двойка гарвани. В Източни Родопи за периода 2003-2007 г. 91 % от всички малки, са отгледани от 68 % от двойките, като това са двойките, незасегнати от междувидова конкуренция (68 % от двойките), (Диаграма 15).

Значимост: Средна, локално много висока

Висок процент териториални двойки

32,8 % от всички мониторираните двойки в България, в периода 2003-2007 г. не са пристъпили към гнездене. Това се дължи на различни причини (виж „Биология на вида”), но този процент е твърде висок и като резултат води до ниска продуктивност на вида. Увеличаването на броя на териториалните двойки, в съчетание с ниската степен на оцеляване сред непълновъзрастните птици, заплашва бъдещото на вида в страната.

Значимост: Висока

Липса на добри гнездови ниши и обрасване и разпадане на съществуващите

Някои от гнездовите ниши в отдавна изоставените гнездови територии са силно обрасли с храсти и трева и повече не са подходящи за гнездене. Отбелязани са и случаи на срутване на основата на гнездовата ниша, което също я прави неподходяща за бъдещо ползване от вида. В някои гнездови територии няма добри гнездови ниши,

които да отговарят на специфичните изисквания на вида и това създава предпоставки за гнездови неуспех.

Значимост: Ниска

Човешки фактори

Социално-икономически промени

Намаляването на домашните животни

След 1950 г. броя на домашните животни намалява драстично в цялата страна и всички гнездови райони на египетския лешояд. Освен това след 1985 г. се наблюдава и внезапно и значително намаляване на населението в гнездовите райони на вида в страната, когато стотици хиляди местни хора емигрират от България. Обезлюдяването на стотици села довежда до голям спад в броя на домашните животни и като резултат се влошава хранителната база на вида в цялата страна.

Значимост: Много висока

Подобряване на санитарните и ветеринарни практики

Развитието на ветеринарната медицина и ветеринарно-санитарния контрол благоприятства за намаляването на естествената смъртност на домашните животни причинена от болести. Допълнително затягането на санитарните и ветеринарни изисквания, доведоха до ограничаване на практиките за изхвърляне на умрели животни на открито, което директно се отрази в намаляване на хранителната база за лешоядните видове. В Източни Родопи този факт е допълнително утежнен поради честото налагане на карантини и по-усиления контрол в граничните райони, където има увеличен риск от пренос на заразни заболявания по домашните животни.

Значимост: Много висока

Разрушаване и влошаване на гнездовите местообитания

Построяване на съоръжения и сгради близо до гнездовите места

В Източните Родопи има отбелязан случаи на изоставяне на гнездови територии, поради строеж на линии за пренос на електроенергия.

През 2003 г. в околностите на гнездото на последната вече изчезнала двойка в Странджа, започва строеж на църква. Строителните дейности провалят мътенето на двойката и гнезденето е неуспешно.

През 2006 г. в рамките на общински проект за развитие на екотуризъм в Североизточна България е построен железен мост позволяващ свободен достъп на хора в скален манастир, в който се намира гнездо на египетски лешояди. През 2007 г. двойката изостави гнездото и не се размножава.

Значимост: Локално критична

Безпокойство

В гнездовия район египетския лешояд е силно чувствителен към човешко безпокойство, особено в радиус от около 400 м. около гнездото. В последните години българската популация преминава към гнездене на по-високи (Диаграма 16) и безопасни скали в тихи места.

Безпокойство от иманяри

Често иманяри причиняват най-голямото безпокойство и гнездови неуспех за двойките, като някои от тях могат да продължават дейността си със седмици и дори месеци под гнездовата скала. Най-уязвими са гнездата, намиращи се в ниши с антропогенен произход (скални манастири) и тези в околностите, на които има ниши с антропогенен произход.

През 1999 г. няколко дни след като гнездото на последната останала двойка в района на Сливен, е било разрушено от иманяри, все още нелетяща млада птица е намерена под скалата от членове на БДЗП и върната в гнездото, откъдето успешно излита няколко седмици по-късно.

Поради това, че вида гнезди на скали, често в труднодостъпни райони, практически всички гнезда са застрашени от иманяри. В основите на повече от половината скали използвани в последните пет години от вида, са открити следи от иманярска дейност.

Значимост: Много висока

Безпокойство, причинено от неконтролируем туризъм

Неконтролируемия туризъм в близките околности на последната двойка в района до Сливен застрашаваше гнезденето на двойката и в последните 4 години територията е изоставена. Това е проблем и за значителна част от двойките в някои райони на Русенски лом и Североизточна България, където двойките не загнезждат поради честото безпокойство.

Значимост: Много висока

Безпокойство от масово човешко присъствие

Събирания на много хора, свързани с религиозен празник, с години наред са проваляли опитите за гнездене на двойка египетски лешояди в Странджа. Палене на автомобилни гуми по време на религиозен празник, на гнездова скала в Източните Родопи е вероятна причина за гнездови неуспех на двойката през 2006 г.

Значимост: Ниска, локално висока

Безпокойство породено от практикуване на екстремни спортове

Делта и пара-планеризма са значителна заплаха за някои двойки, като причиняват безпокойство в продължение на часове в района на гнездовата скала. През последните 5 години гнездовите територии, в които делта и пара-планеризма са честа практика остават незаети. Маршрутите за скално катерене също са заплаха за най-малко 7 от двойките.

Значимост: Висока

Безпокойство причинено от кошари за домашни животни, разположени под гнездовите скали

В Източни Родопи кошара за домашни животни разположена в основата на малка скала и човешкото безпокойство породено от ползването и, са вероятна причина за незаемане на гнездовата територия в последните години (Д. Демерджиев, лично съобщ.). Черен щъркел (*Ciconia nigra*) гнездящ на същата скала също я напуска поради безпокойството.

Значимост: Ниска, локално висока

Безпокойство поради добиване на природни ресурси в близост до гнездата

През 2007 г. в Източни Родопи двойка египетски лешояди не загнезди и дори не беше наблюдавана в гнездото си, след като само на няколко метра от скалата беше разработена пясъчна кариера. Районът стана прекалено шумен, поради непрекъснатата работа на машини и камиони и това е предполагаемата причина за незагнезждането на двойката. През 2003 г. територия близо до едно от гнездата в Източни Родопи е отдадена на концесия за добив на инертни материали. В същата година двойката зае територията, но не пристъпи към размножаване. Безпокойството причинено от работата на кариера за камъни в близост до едно от гнездата в Източните Родопи през 70-те години е сред причините за изоставяне на мястото от вида.

Значимост: Ниска, локално висока

Безпокойство при провеждане на горскостопански мероприятия

През 2003 г. гнезденето на двойка в Източна Стара планина беше компрометирано от дейности свързани с извеждане на сеч в околностите на гнездото. Честото безпокойство причинявано най-вече от тежки камиони минаващи в непосредствена близост до гнездото не позволи на двойката да загнезди през тази година и бе вероятна причина за изместването на двойката за гнездене на друга скала.

Значимост: Ниска, локално висока

Безпокойство поради събиращество на мед

Събирачите на пчелен мед понякога могат да причинят гнездови неуспех по време на мътене. Има 2 известни случая в Източни Родопи през 2001 и 2004 г. като в тези случаи това не е причинило неуспех в гнезденето поради намеса на членове на БДЗП (Д. Демерджиев, лично съобщение).

Значимост: Ниска, локално висока

Намаляване на хранителната база и унищожаване на хранителните местообитания

Намаляване популациите на животните, служещи за храна

Силно неблагоприятно за египетския лешояд е намаляването на сухоземните костенурки поради употребата на химикали (Willemssen, Hailey, 2001) и най-вече поради незаконно събиране.

Намаляването, а на някои места изчезването на лалугеровите колонии е друг важен лимитиращ фактор.

Значимост: Много висока

Унищожаване на хранителните местообитания

Промяната на начина на трайно ползване на земеделските земи оказва негативно влияние върху египетския лешояд в случаите когато това води до унищожаване на земи, които са местообитания на лалугери, сухоземни костенурки и други дребни животни, които съставляват значителна част от хранителния му спектър.

Значимост: Висока

Заплахи, застрашаващи оцеляването

Биотични фактори

Хищничество от бухал (Bubo bubo)

Досега в България е установен един случай на хищничество от бухал, когато череп на египетски лешояд е намерен в погавка от бухал (Симеонов, 1988). При проучване в Испания, хищничество от бухал е причина за гнездови неуспех в 7 гнезда на египетски лешояд (Tella, Manosa, 1993).

Значимост: Ниска

Птича шарка

През 2001 г. в Източните Родопи е намерен възрастен египетски лешояд, боледуващ от птича шарка. По-късно птицата умира. През 2001 г. подобни симптоми са били наблюдавани при 6 възрастни птици на площадка за подхранване в Източните Родопи (Х. Христов, лично съобщение). През 2007 г. са наблюдавани две малки в гнездо в Източните Родопи, проявяващи симптоми на болестта. Малките бяха взети от гнездото и изпратени за лечение в Центъра за рехабилитация и размножаване на редки видове в Стара Загора. По-късно едното малко загива, но другото е излекувано и възстановено.

Значимост: Неизвестна, потенциално висока

Антропогенни фактори

Директно преследване

Незаконен отстрел с цел препарирани или други причини

През 1999 г. двойка египетски лешояди в Странджа са били застреляни. Има непотвърдени данни за застреляна птица през 90-те г. в Югозападна България, друг възрастен е отстрелян през 1968 г. до Калиакра. Заедно с редица случаи на отстреляни птици, за попълване колекциите на Националния или регионални природонаучни музеи (повечето отстреляни около средата на миналия век), значителен е и броят на незаконно отстреляните птици за училищни и частни колекции (1 препарат в частна колекция в с.Малко градище, обл. Хасково; 1 препарат в училищна колекция в Стара Загора - Л.Профиров, лично съобщение; 1 препарат в училищна колекция в Сливен).

В първите десетилетия на 20-ти век, по време на кампанията за унищожаване на хищните птици, обявени за вредни видове, несъмнено са били убивани и египетски лешояди, въпреки факта, че лешоядите са били защитени от закона още от 1897 г. (Спиридонов, 1987).

Риск от незаконен отстрел съществува и понастоящем, заради появилата се напоследък мода за излагане на препарати на птици в различни обществени заведения.

Значимост: Висока

Вземане на малки и яйца от гнездата с цел отглеждане като домашни любимци и поради ниска природозащитна култура.

Съществуват редица случаи на незаконно вземане на малки от гнезда от местни хора. Справянето с този проблем е от голямо значение за опазването на вида.

През 2004 г. местни деца вземат малкото от гнездо в Русенски Лом. По-късно след намесата на Дирекцията на парка и БДЗП, малкото е върнато в ниша, в близост до гнездото и впоследствие успешно отгледано от родителите.

През 2002 г. две от гнездата в Русенски Лом са ограбени от деца.

През 2000 г. в Североизточна България, местни хора са взели млад египетски лешояд и са го държали в селото. Птицата е конфискувана след сигнал на БДЗП.

Яйцата на двойка египетски лешояди, намерена гнездяща на земята (виж „Размножаване”), са били взети вероятно от местни хора (И.Петров, лично съобщение).

През 80-те години малките от 3 гнезда в Странджа са били взети (Miltchev, Georgieva, 1994).

През 1989 и 1990 г. деца ограбват гнездо в Източни Родопи. През 90-те гнездото било дори опожарено (Х.Христов, лично съобщ.).

Около 1985 г. яйцата от достъпно гнездо в Източните Родопи са били взети от местни овчари (С. Аврамов, лично съобщ.).

През 70-те години малките от гнездо в Източни Родопи многократно са били вземани от местни деца.

По сведения на местни хора ежегодно яйцата на двойка египетски лешояди в Лудогорието са били обирани до изчезването и през 1958 г. (Спиридонов, 1988).

Значимост: Много висока

Вземане на малки и яйца от гнездата с цел търговия и други причини

През 2003 г. по време на мониторинг на гнездо в Североизточна България, беше установено, че в същият гнездови сезон, хора са влизали в недостъпна без алпийска екипировка гнездовата ниша. Двойката прекъсна гнезденето си на етап мътене.

През 1998 г. в Източните Родопи има случай на опит за обир на гнездо в Източни Родопи, най-вероятно с цел продажба.

През 1997 г. две малки от гнездо в Източна Стара планина, са били взети от местни хора с цел продажба. Има и данни, че някои гнезда в района са били ограбвани и предходни години.

Около 1991 г. гнездо на египетски лешояд в Сакар планина е било ограбено от чуждестранни колекционери на яйца.

Отравяне

Сред застрашаващите фактори за вида на територията на България, отравянето е основната причина водеща до намаление на египетския лешояд, като в последните 15 години има информация за минимум 7 отровени възрастни египетски лешояда.

През 2007 г. възрастна птица, загинала през 2005 или началото на 2006 г., беше намерена под гнездо на вида в Източните Родопи. Причината за смъртта остава неизвестна, но може би става въпрос за отравяне.

Незаконна употреба на отрова срещу хищници

До 1970 г. в цялата страна са използвани стрихнинизирани примамки за хищници. Понастоящем залагането на отровни примамки е забранено от закона, но понякога в някои райони все още се случва. Тази практика несъмнено е една от основните причини, довели до изчезването на египетския лешояд в огромна част от ареала му в страната.

В Източните Родопи по данни на местни хора през 2003 г. след незаконна употреба на отрова за вълци, е намерен мъртъв възрастен египетски лешояд (Х.Христов, лично съобщение). През 2001 г. пак в Източните Родопи намерена отровена двойка египетски лешояди, като отровната примамка е била поставена срещу скитащи кучета и нарушителят е разкрит (Б.Борисов, лично съобщение). През 1994 г. двойка отровени египетски лешояди, са открити мъртви в гнездото си в Източните Родопи (Х.Христов, лично съобщение), като вероятна причина за смъртта е ползване на отрова за хищници.

Значимост: Много висока

Химикали, използвани в земеделието и горското стопанство

Използването на химикали срещу болести и вредители в земеделието и употребата им в домакинството главно срещу гризачи, представляват сериозна заплаха за египетския лешояд.

През 2007 г. в Източните Родопи под жиците на далекопровод е намерен мъртъв възрастен египетски лешояд. След анализ на причините за смъртта е открито пестицидно натравяне, но не е изключено и оловно отравяне. Отново през 2007 г. друг възрастен египетски лешояд е намерен мъртъв под гнездовата скала. Впоследствие е открита много висока доза пестицидно натравяне, но и висока летална доза оловно натравяне в костите (виж „оловно отравяне“).

През 1998 г. двойка египетски лешояди е намерена отровена в гнездото си (Х.Христов, лично съобщение). Възможно е птиците да са се отровили след третиране на гората в околностите с инсектициди разпръсквани от хеликоптер.

В някои години, през зимните месеци се извършват дератизации в равнинните и земеделски гнездови райони на вида. По това време птиците са в местата си за зимуване и благодарение на това в някои от тези райони все още има оцелели популации на вида.

В определени райони се правят летни дератизации в люцернови култури, което прави вероятността за отравяне на египетски лешояди голяма и зависи главно от вида на използваната отрова.

Съществуват и данни за незаконно тровене на лалугери, но мащаба на проблема е неизвестен.

Значимост: Критична

Оловно отравяне

Отравянето с оловни сачми е добре документирано сред птиците, като хищните птици са сред главните засегнати. Оловото бързо се разгражда и поема в организма, вследствие ниското рН в стомасите на хищните птици (Fisher et al., 2006).

През 2007 г. за пръв път в България е направено изследване за съдържание на тежки метали в мъртъв египетски лешояд намерен под гнездото си в Източни Родопи. Резултатите сочат летално съдържание на олово в костите в размер на 30,8 mg/kg въздушно-суха проба и съдържание от 192,4 mg/kg въздушно-суха проба в стомаха. Потвърждение на леталността на тази концентрация в костите, са изследванията на четири американски морски орела (*Haliaeetus leucocephalus*), загинали след експериментално отравяне с оловни сачми, имащи три пъти по-малко съдържание на олово в костите от 7,8-15 mg/kg въздушно-суха проба (средно 10,4) (Pain et al., 1993). Резултатите от изследването за пестициди за същата птица сочат и много високо съдържание на пестициди (виж „Химикали, използвани в земеделието и горското стопанство“) и засега е трудно да се определи коя е точната причина за смъртта.

Понастоящем е възможно оловното отравяне да е сред най-сериозните заплахи, водещи до смъртност при египетския лешояд и сред основните фактори за намалението му в страната.

Значимост: Непроучена, вероятно много висока.

Отравяния на рискови места за изхвърляне на отпадъци

През 2002 и 2003 г. много от екарисажите в България спират своята дейност и вследствие на това голяма част от кланиците, които те са обслужвали, изхвърлят кланичните си отпадъци незаконно на градски сметища. През 2003-2005 г. по време на посещение на 32 сметища, близо до размножаващи се двойки египетски лешояди, установихме че в 90 % от тях има изхвърлен кланичен отпад. При извършването на дератизации на депата, незаконно изхвърления кланичен отпад приоритетно се третира с отрови.

През 1993 г. на сметището на гр. Неготино в Македония са намерени 62 мъртви египетски лешояда, отровени вследствие провеждане на дератизация, като броя на отровените лешояди се равнява на около 50 % от популацията на вида в страната (Grubach, 1998).

Българското законодателство забранява повърхностното третиране с отрови, по време на провеждане на дератизации на сметищата. Дейността по извършване на дератизации се възлага на оператори на депа, които в много случаи извършват нелегално повърхностно третиране с отрова. Неправилното извършване на дератизациите, често превръща сметищата в опасно място не само за птиците, но и за хората.

Често на депата за отпадъци се изхвърлят отровени в населените места котки, кучета, порове, белки, плъхове и др., което създава риск от повторно отравяне.

По време на посещение на някои от сметищата е установено заливане на изхвърления кланичен отпад с отработено машинно масло.

В България досега не са установени сметища, на които се образуват предмиграционни струпвания на египетски лешояди.

Поне 7 двойки египетски лешояди редовно се хранят на рискови сметища (Куртев, 2003).

Значимост: Много висока, потенциално критична

Токови удари

Токови удари и сблъсъци с електропреносната мрежа.

Опасността от токови удари и сблъсъци с електропреносната мрежа е заплаха за множество редки и застрашени едри хищни птици по света, в т. ч. и за египетския лешояд. Случайната смърт от токови удари е проблем от голямо значение за вида в някои части на Африка, като на 02.10.1982 г. са установени повече от 50 загинали от токови удари вероятно мигриращи египетски лешояди в протежение на 10 км електропреносна линия в околностите на разположения на Червено море град Порт Судан (Nickolaus, 1984).

В България смъртността от токов удар е установена като причина за смъртта на два млади египетски лешояда. През 2000 г. млад египетски лешояд от района на Русенски Лом, загинал от токов удар, е бил занесен в природонаучния музей в Сребърна. През 1999 г. местни хора от Русенски Лом намират мъртъв египетски лешояд под електрически стълб, като причината за смъртта отново е токов удар при късо съединение.

През 2003-2004 г. е направено проучване на рисковите електропреносни линии в радиус 1 км около посетените гнезда на египетски лешояди. Резултатите показват, че има рискови електропреносни линии в непосредствена близост до 18 гнезда на египетски лешояди (Куртев, 2004). Младите и непълновъзрастни птици са по-силно изложени на опасност от токови удари на стълбове за пренос на електроенергия, поради липсата на достатъчно летателен опит и поради това, че използват различни ловни тактики от възрастните (Benson, 1980).

Значимост: Висока

Незаконно залагани капани

През 1991 г. непълновъзрастен египетски лешояд и скален орел са попаднали в незаконно заложени капани за чакали в Източните Родопи (С. Аврамов, лично. съобщ.). Установен е още един подобен случаи с друг скален орли пак в Източните Родопи (Х. Христов, лично. съобщ.).

Значимост: Неизвестна, вероятно ниска.

Ветроенергийни съоръжения

Ветроенергийните съоръжения оказват четири основни негативни ефекта върху птиците: сблъскване, изместване поради безпокойство, бариерен ефект и загуба на местообитания. В Навара, Испания оценката за смъртността причинявана на популацията на белоглавия лешояд (*Gyps fulvus*) е от около 400 птици годишно загиващи вследствие сблъскване с ветроенергийни съоръжения (Drewitt, Langston, 2006).

Понастоящем в гнездовите райони на вида почти няма ветрогенератори, но броят на ветроенергийните паркове бързо се увеличава и в много близко бъдеще се очакват инвестиционни намерения в много райони в и около гнездовите територии на вида в страната. За периода 2004-2007 г. БДЗП започна съдебни дела срещу инвеститори на ветроенергийни паркове, планирани да бъдат изградени в границите на орнитологично важни места или по основни миграционни пътища на птиците. Понастоящем има напреднали инвестиционни намерения в 5 територии в Източните Родопи, където е основния гнездови район на вида в страната. БДЗП предприе законови действия и срещу тяхното построяване.

Значимост: За момента потенциална и ниска, възможно висока в бъдеще

Природозащитен статус и настоящи природозащитни мерки

Законодателство

Египетският лешояд е защитен още от 1897 г. със Закона за лова, с което България е с повече от 10 години пред останалите европейски държави (едва през 1910 г., Вторият ловен конгрес, състоял се във Виена, решава да се забрани безусловно убиването на лешоядите) (Спиридонов, 1977). По-късно статуса на защита на вида е бил потвърден и от Закона за защита на природата от 1962 г. със заповед №342/21.04.1986. Постановление № 442 на Министерски съвет от 01.12.1997 г. налага глоби от 1000 лв за убиване и от 750 лв. за улавяне на хищни птици. За разрушаване на незаето гнездо има

глоба в размер на 30 % от размера на глобата за убиване, а за унищожаване на яйца или на заето гнездо, тя е в размер на 50 % от глобата за убиване.

Според чл. 278 в, ал.4, който унищожи, улови, задържи или продаде екземпляр от европейски или световно застрашени диви гръбначни животни, включително от видовете по приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие, означени със знак (*) без необходимото за това разрешение, се наказва с лишаване от свобода до пет години, както и с глоба от хиляда до пет хиляди лева и с компенсиране на нанесените щети.

През 1998 г е приет Закона за защитените територии, който осигурява законова възможност за опазване на местообитанията на египетския лешояд.

В Закона за биологичното разнообразие, египетския лешояд е вид от Приложение 2 към чл. 6, ал. 1, т. 2 и 3, и приложение 3 към чл. 37. По този начин на египетският лешояд се осигурява защита на местообитанията чрез мрежата НАТУРА 2000 и е обявен за защитен вид.

Национални планове и други стратегически документи

Разработената от Министерство на околната среда и водите Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие (1993) има пряко и косвено значение за опазването на египетския лешояд и местообитанията му.

Международни нормативни документи подписани от България

Египетския лешояд е включен в следните конвенции, ратифицирани от страната ни и нормативни документи на Европейския съюз:

Бернската конвенция (Приложение II), ратифицирана от България на 25.01.1991 г. и влязла в сила от 01.05.1991 г.; Приложение II на Бонската конвенция, ратифицирана от България на 23.07.1999 г. и влязла в сила от 01.11.1999 г.;

Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES) (Приложение II), ратифицирана от България през 1990 г. с решение на Великото народно събрание и влязла в сила от 16.04.1991 г.;

Регламент 338/97 (ЕС) относно опазване на видовете от дивата фауна и флора чрез регулиране на търговията с тях (Приложение А) на Европейския съюз от 1997 г.

Директива 79/409/ЕС за дивите птици и техните местообитания (Приложение I) на Европейския съюз от 1979 г.

Национална Червена книга

Според критерии на IUCN видът е включен в новата Червена книга на България в категорията “Застрашен”
(A[2c+4(a+c)]+B[1b(i+ii+iii+iv+v)+2(b(i+ii+iii+iv+v))]+C[1+2a(i)]+D+E) (Червена книга на България, под печат).

Защитени територии

82 % (n=40) от 49 сигурно заети гнездови скали в периода 2005-2007 г. са включени в границите на 12 ОБМ от мрежата НАТУРА 2000 (Костадинова, Граматиков, 2007), (Диаграма 17). Само 41 % (n=18) от посочените гнездови скали са разположени в защитени територии със законов статут на защита (13 в различни защитени местности, 4 в територията на ПП Русенски лом и 1 в ПП „Врачански Балкан“).

В някои случаи различните гнезда на една и съща двойка са в, а други извън границите на дадена защитена територия.

Преки природозащитни мерки

Преки природозащитни дейности на базата на проекти и осигурено финансиране

Преобладаващата част от преките природозащитни мерки са осъществени от неправителствени природозащитни организации (БДЗП, ЗБ, ДЗХП, ФДФФ)

Първите преки природозащитни мерки за вида са извършени без предварителен план и специално финансиране. Първите специални обосновки и описания са в “Програма за опазване на българските популации на черния, белоглавия и египетския лешояди” (Янков, 1991), която е внесена за финансиране в началото на 1991 г. в Министерството на околната среда.

В периода 1994-2004 г. Швейцарското правителство финансира цялостна програма за опазване на лешоядите и местообитанията им в Източни Родопи. Директна помощ за египетския лешояд в Източните Родопи са подхранванията, финансирани от туристическите групи, които идват да наблюдават птици.

През 1997-1998 г. в Източна Стара планина оперира двугодишен проект за опазването на хищните птици.

През 2003 г. е създаден Балканския план за опазване и възстановяване на лешоядите. Различни организации от Балканите вземат участие в изпълнение на проекти по този план, а в България основни участници са редица български НПО, като пряко отношение към египетския лешояд имат всички участници в плана. В рамките на Балканския план за опазване и възстановяване на лешоядите през 2003-2007 г. се изпълнява проект „Спешни мерки за опазване на Египетският лешояд в България ” (Kurtev, 2003, 2004, 2005, 2006; Angelov, 2007), по който е разработен и настоящия Национален план за действие за опазване на вида.

Изкуствено подхранване

През 1984 г. в Източните Родопи е поставено началото на изкуствено подхранване на лешоядните птици в района на с. Студен кладенец. От 1988 г. започва редовно подхранване на лешоядите на няколко места в Източните Родопи. От 1994 г. подхранването е трансформирано в цялостна програма за опазване на лешоядите и местообитанията им чрез проект в рамките на БШПОБ. През 1996 г. започва подхранване на още две двойки в района на Бяла река в близост до Българо-гръцката граница в Източни Родопи. Поддържат се 2 площадки за подхранване в Източни Родопи, които редовно се посещават от 7 до 15 размножаващи се двойки. Между 1994 и 2007 г. на площадките за подхранване в Източни Родопи са изнесени повече от 200 тона храна за лешоядите. През 2004 г. е изградена площадка в района на Врачанска планина, която подпомага последната двойка египетски лешояди в Северозападна България.

Понастоящем това са редовно работещите площадки за подхранване в района на разпространение на вида в България. Единични подхранвания са правени на други места, с цел мониторинг и еднократно подпомагане на дадени двойки.

Изкуствените подхранвания в голяма степен компенсират намалялата хранителна база за египетските лешояди в Източни Родопи.

Възстановяване на традиционни стопански практики

През 1998 г. в Източните Родопи започва пилотен проект възстановяване на традиционни селскостопански практики, като алтернатива срещу употребата на отрови срещу хищници. Създадени са стада от каракачанска овца и късорого родопско говедо, с цел поощряване на екстензивното животновъдство сред местните хора. Раздадени са каракачански кучета на местните животновъди.

Организиране на готовност за спешни спасителни действия

Разработена е „Програма за спешни действия за осигуряване на храна в случай на отравяния”. Благодарение на доброто сътрудничество между НПО работещи по опазване на лешоядите, РИОСВ и други държавни институции е изградена добра схема за транспортиране, изследване и анализ на намерени умрели животни със съмнения за отравяне.

Целенасочени действия за предотвратяване на използването на отрови срещу хищници

В България няколко НПО работят активно по проблемите свързани с предотвратяване ползването на отрови. Тези дейности на организациите са в райони на Югозападна България, Източните Родопи и Източна Стара планина. Основна дейност е снабдяване с каракачански кучета на собствениците на добитък, претърпели загуби в следствие на нападения от хищници, но се извършват и компенсации с живи животни, както и застраховане на домашни животни от щети от хищници.

Повишаване на осведомеността за вида и необходимостта от неговото опазване

Работа с местните животновъди

С оглед предотвратяване използването на отрови и упойващи вещества срещу вълци, в Източните Родопи е установена връзка с много от животновъдите в районите обитавани от египетски лешояди. През 2004 и 2007 г. в Източните Родопи, Югозападна България, Източна и Западна Стара планина са проведени стотици срещи с едри собственици на домашни животни. Създадената база от информация представлява отлична основа за бъдеща работа по популяризирането опазването на вида, която се основава на индивидуален подход при работата с всеки един едър собственик.

Работа с ветеринарните служби

Осъществяването на мащабно и продължително във времето изкуствено подхранване на лешоядите е невъзможно без добра координация с местните ветеринарни служби. През последните няколко години са осъществени поредица от семинари с ветеринарните служби на национално и местно ниво (в Източни и Западни Родопи, Врачанска планина, Източна и Средна Стара планина и Югозападна България).

Партньорство с Държавни дивечовъдни станции (ДДС) и ловни стопанства (ЛС)

Предвид важната роля на някои ДДС за опазването на египетския лешояд (някои двойки гнездат в ДДС или ЛС), е установено партньорство между тях и НПО. От най-голямо значение за опазването на вида са: ЛС „Студен кладенец“, Дивечовъдните станции „Женда“, „Шерба“ и „Батаклията“.

Съвместна работа и сътрудничество с местните власти в опазването на лешоядите

През 2003-2006 г. са проведени срещи с повечето от кметовете на села, в чиято близост гнездат двойки египетски лешояди. Някои от общините в Източни Родопи вече осъзнават нуждата от опазването на хищните птици, главно като потенциал за провеждането на екологичен туризъм. В община Маджарово египетският лешояд е включен като приоритетен вид в общинския план за развитие на общината. Община Крумовград вече е разработила редица проекти, целящи популяризирането на лешоядите, като природно богатство и ресурс за екологичен туризъм.

Съществена е работата на НПО с местните власти и в Югозападна България, Източна и Западна Стара Планина. Разработени са съвместни проекти с местните власти, целящи опазване и възстановяването на лешоядите и публична ангажираност на местните хора.

Научно-популярни филми, радио и телевизионни предавания

През 1989 г. Студия „Време“ създаде документален филм за лешоядите („Последните“), в който специално внимание е отделено и на египетския лешояд. Видът е представен и в друг документален филм за лешоядите, заснет от „Кентур“ - „Силуети над Арда“, както и в документален филм на БНТ, за дейностите по опазването на лешоядите в Източните Родопи. През 1999 г. е заснет и излъчен репортаж от Би Би Си за опазването на лешоядите в България. През 2001 г. БНТ продуцира филма „Забравените птици“, който основно представя живота на лешоядите. През 2005 г. алпийски клуб „Еделвайс“ заснема филма „По следите на лешоядите“ и това е филма, видян от най-много хора в България, и който в най-голяма степен популяризира нуждата от опазване на лешоядите. В десетки предавания по радиото и телевизията са засягати проблемите в опазването на лешоядите. Вида е представен в два филма, създадени от ПП „Русенски Лом“, както и накратко в редица филми за ПП „Странджа“, „Врачански Балкан“ и „Сините камъни“.

Информационни и образователни материали

Публикувани са редица научнопопулярни статии в местни и национални вестници, които популяризират опазването на лешоядите и в частност на египетския лешояд.

Видът фигурира в брошура за опазването на грабливите птици, предназначена за разпространение сред ловците. През 1993 г. е издаден първия в най-новата история на България плакат за опазване на дивата природа, като един от основните изобразени на него видове е египетски лешояд. Видът е изобразен заедно с други застрашени петрофилни видове и в друг плакат. Издаден е календар със снимка на вида. Плакати засягащи специално опазването на египетския лешояд са “Пазете калицата”, създаден за опазването на вида в Странджа планина и “Помощ за египетския лешояд”, са разпространени във всички гнездови райони на вида.

През 2001 г. Български пощи издават серия пощенски марки с изображение на египетски лешояди.

През последното десетилетие снимки и информация за египетския лешояд са представени в стотици диплянки и книжки с природозащитна и туристическа насоченост. Специална диплянка за живота и нуждата от опазването на вида е издадена през 2003 г. и преиздадена през 2005 г. Диплянката е разпространена във всички гнездови райони на вида.

През 2005 г. е издаден стикер за египетския лешояд.

Указателни табели със снимки на египетски лешояд са поставени на границите на защитените територии в Източни Родопи.

През 2005 г. на територията на ПП “Русенски Лом” е изработена подвижна изложба за египетския лешояд.

Популяризиране опазването на хищните птици

От 1996 г. в Източните Родопи се провежда системна образователна дейност, насочена към повишаване на природозащитната култура в района на Източните Родопи. Един от емблематичните видове в тази дейност е египетският лешояд.

Проучване и мониторинг

Отделни сведения върху разпространението и гнездовата биология на египетския лешояд има в множество публикации от XIX и XX век. Първите опити за обобщаване на значителна част от наличната информация за вида са направени от Мичев (1967), Янков (1978), а по-късно и в Червената книга на НР България (1985). По-интензивни проучвания за египетския лешояд започват от 1992 г. В периода 1994-1997 г. започва мониторингова програма на вида в Източни Родопи. Обобщен очерк за гнездовото разпространение на вида е публикуван в Атласа на гнездящите птици на България (Куртев и кол., 2008), а природозащитното му състояние е разгледано подробно в подготвяната за печат Червена книга на България (под печат).

През 2001 г. на млад египетски лешояд от гнездо в Североизточна България е поставен сателитен предавател. След няколко месеца предавателя спира да работи, като последните сигнали са от Чад, Африка (Meuburg et al., 2004).

През 2003-2004 г. е направено картиране на почти всички известни гнезда на египетски лешояди в страната (Куртев, 2004), а през 2007 г. освен заетите гнездови територии са проверени още 95 исторически известни такива (Angelov, 2007). Мониторинг на гнездовия успех е правен в периода 2004-2007.

През 2005 г. стартира програма за опръстеняване на възрастни египетски лешояди с цветни пластмасови пръстени. През 2005 г. успешно са опръстенени три възрастни птици в Източни Родопи (Куртев, 2005), а през 2007 г. е опръстенен един млад в гнездо.

През 2006-2007 г. бяха събрани хранителни остатъци и погадки от 47 гнезда в България. Тази дейност ще продължи, като определянето на хранителния спектър на вида ще помогне за по-точното планиране на природозащитните дейности.

Отношение на хората към вида

Като сравнително едър вид, притежаващ специфична външност, египетският лешояд е бил търсен вид за зоологически колекции и зоопаркове, както и за изложби в музеи и колекции. Благодарение на настоящата законова защита на вида, такива случаи са ограничени и представляват редки изключения.

Сред местните хора особено в Източните Родопи има положително отношение и почит към вида, главно заради ролята му на санитар в природата. Сред мюсюлманите съществуват вярвания, че вида е свещен.

За периода след 1985 г. египетският лешояд е един от обектите, представляващи интерес за чуждестранните орнитотуристи в България, които търсят възможности за наблюдаването му. Несъмнено присъствието на тези птици в Източните Родопи, Русенски лом, Врачанска планина и Североизточна България е сериозен ресурс за развитието на екотуризма в тези части на страната.

Цели и дейности на плана за опазване на египетския лешояд

1. Цели

1.1. Главна цел

Да се спре намаляването на числеността и разпространението на египетския лешояд в България. През следващите 10 години да се увеличи числеността на двойките в съществуващите гнездови райони.

Предвид факта, че египетския лешояд е мигриращ и е възможно намалението му да се дължи главно на проблемите в Африка и/или по миграционния път, формулираните цели се отнасят само за България и могат да имат само ограничено въздействие върху състоянието на вида в страната.

1.2. Второстепенни цели

- Значително да се намали смъртността от отравяния

- Да се повиши оцеляемостта на вида с осигуряване на безопасна храна на всички гнездящи двойки.
- Да се обявят за защитени местности всички незащитени и обитавани от вида гнездови места.
- Ежегодно да се охраняват всички изложени на риск гнезда.
- Да се подобри качеството на гнездовите ниши на вида.
- Да се намали безпокойството през размножителният период.
- Да се опазват местообитанията и естествената храна на вида.
- Да се намали смъртността от електрически ток.
- Ежегодно да се провеждат мониторинг на гнездовата успеваемост и екологични изследвания на вида.
- Да се повиши значително международното сътрудничество и обмяната на опит в опазването на вида
- Да се повиши обществената подкрепа за нуждата от опазване на вида.

Необходими дейности за опазване на вида и неговите местообитания

1. Законодателство

- 1.1. Допълване и подобряване на съществуващите наказателно-процесуални разпоредби, касаещи незаконното използване на отрови. Криминализиране чрез НК поставянето на отровни примамки за едри хищници и даване на точно определение за тези случаи.

Цел: Да се сведе до минимум незаконното залагане на отровни примамки за хищници.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Внесени изменения в НК, даващи възможност за ефективни съдебни действия срещу нарушителите.

- 1.2. Регламентиране използването на умрели животни като храна за лешоядите не само за научни цели по член 271, ал.1 от Закона за ветеринарномедицинската дейност, но и за природозащитни цели, чрез промени във ветеринарното законодателство. Използване в максимална степен опита на страните от ЕС - Франция, Испания и Германия при разработването на българската нормативна база, целяща регламентирането на подхранванията за лешоядните видове птици.

Цел: Да се постигне пълно правно регламентиране на изкуственото подхранване, като една от най-важните дейности за опазването на вида.

Важност: Критична.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Извършени предложения за промени във ветеринарното законодателство, позволяващи използването на умрели животни за подхранване на лешоядните видове птици за природозащитни цели.

2. Политики.

2.1. Прилагане и актуализиране на Плана за действие за опазване на египетския лешояд в България.

Планът за действие е инициран от БДЗП и е обсъден основно през 2003-2004 г. от специалисти на заинтересованите страни, като по този начин се обединява опита на БДЗП, МОСВ, МЗП, БАН, други НПО. Така Планът става по характера си национален, което изпълнява препоръките на “Националния план за опазване на биологичното разнообразие” (МОСВ, 2000). Започналото прилагане на предвидените в Плана за действие мерки от страна на различни природозащитни организации, МОСВ и други заинтересовани институции утвърждава неговата приложимост. Въпреки това, необходима е по-добра координация и съгласуваност на действията, както и по-ясна ангажираност на държавата с обезпечаване прилагането на предвидените в Плана дейности.

Цел: Да се постигнат целите на плана.

Важност: Критична.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегоден доклад за прилагане на плана за действие и предложения за актуализация.

2.2. Включване като спешни и приоритетни мерките за опазване на египетския лешояд в плановете за управление на защитените територии и местата от Натура 2000, в които вида се среща. Забрана на дейности като изграждане на рискова електропреносна мрежа и ветрогенератори, употреба на пестициди, провеждане на скални катерачески турове, скокове с делта- и парапланери.

Цел: Да се опазва по-успешно вида, чрез изпълнение на цели от плана за действие, включени в плановете за управление на защитените територии и местата от Натура 2000, където се срещат египетски лешояди.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: 90 % от плановете за управление на ЗТ и всички Натура 2000 места, в които се срещат египетски лешояди, включват приоритетни мерки за опазване на вида.

- 2.3. Интегриране опазването на египетския лешояд в национални, регионални и общински стратегии за развитие в общини и региони важни за опазването на вида.

Цел: Да се отчетат изискванията за опазване на египетския лешояд при планирането на селскостопанските практики в ключовите за вида райони на страната.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Средносрочна.

Индикатор за успех: Стратегиите и плановете за развитие в районите на срещане на египетския лешояд отчетат изискванията за опазването на вида.

- 2.4. Организиране на семинари със специалистите по селско стопанство и екология в областните управи и в общините, където се среща вида, на които специалистите да бъдат запознати с изискванията по опазване на египетския лешояд и видовете селскостопански практики, които биха го благоприятствали.

Цел: Да се адаптират планираните и осъществявани селскостопански практики към изискванията за опазване на египетския лешояд.

Важност: Висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Проведени два семинара със специалистите по селско стопанство и екология в областните управи и в общините, където се среща вида. Специалистите са запознати с изискванията по опазване на египетския лешояд.

- 2.5. Водене на политики за неупотреба на пестициди и насърчаване на биологичното производство в полупланинските гнездовища на вида. Допълнително стимулиране на земеделските производители за не ползване на пестициди чрез включване на египетския лешояд в критериите за допълнително финансиране по агроекологичните мерки.

Цел: Да се сведат до минимум натравянията на птици, вследствие ползване на пестициди в селското в полупланинските гнездовища на вида.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Средносрочна.

Индикатор за успех: Проведени срещи с всички институции, имащи отношение към ползването на пестициди в полупланинските гнездовища на вида. Египетския лешояд въведен като вид за компенсаторно плащане по агроекологичните мерки.

- 2.6. Координиране на дейностите по изпълнение на Плана за действие, чрез ежегодни работни срещи на изпълняващия екип с администрациите на природните паркове, в които вида се среща.

- Цел:* Да се подпомогне и консултира адекватното планиране и изпълнение на дейностите по опазването на вида в природните паркове и да се планират съвместни дейности с парковите администрации.
- Важност:* Висока.
- Приоритетност:* Постоянна.
- Индикатор за успех:* Ежегодно се организират по две работни срещи на екипа изпълняващ Плана за действие за опазване на египетския лешояд с администрациите на всеки от природните паркове, където вида се среща.
- 2.7. Провеждане на работни срещи на групата по превенция на използването на отрови минимум веднъж годишно.
- Цел:* Да се координират дейностите между българските НПО и държавните институции в работата срещу незаконното използване на отрови.
- Важност:* Висока.
- Приоритетност:* Постоянна.
- Индикатор за успех:* Срещите се провеждат минимум веднъж годишно.
- 2.8. Изготвяне на схеми за компенсаторни мерки на стопаните, чиято селскостопанска продукция търпи загуби от лалугери.
- Цел:* Да се намали възможността за отравяне на египетски лешояди след ползване на отрови за лалугери.
- Важност:* Висока.
- Приоритетност:* Постоянна.
- Индикатор за успех:* Проведен е по един семинар за всеки гнездови район на вида. Разработената компенсаторна схема е включена в националната агро-екологична схема.
- 2.9. В ежегодните планове за пашата в ЗТ стопанисвани от НУГ, в които се срещат египетски лешояди, отчитане на необходимостта от премахване на човешкото безпокойството, породено от присъствие на пастири и временни кошари.
- Цел:* Да няма случаи на незагнезждане и неуспешно гнездене, вследствие неблагоприятно за вида планиране и изпълнение на плановете за паша в ЗТ.
- Важност:* Средна.
- Приоритетност:* Средносрочна.
- Индикатор за успех:* Ежегодно плановете за паша се съобразяват с екологичните изисквания на вида.
3. ***Преки мерки за опазване на места и местообитания на вида.***

- 3.1. Изготвяне и внасяне в МОСВ на предложения за нови защитени територии с гнезда на египетски лешояди, както и на предложения за разширяване границите на защитени територии, в непосредствена близост, до които вида гнезди.

Цел: Да се осигури законова защита за максимален брой гнездови територии на вида.

Важност: Висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Изготвени и внесени в МОСВ предложения за нови защитени територии с гнезда на египетски лешояди, както и предложения за разширяване границите на защитени територии, в непосредствена близост, до които вида гнезди.

- 3.2. При разработването на плановете за управление на защитените територии и защитени зони по Natura 2000 с гнездящи двойки египетски лешояди, да се вземат предвид не само последно обитаваните гнезда от вида, но и всички стари гнезда на вида ползвани в последните 15 години.

Цел: Да се осигури защита на исторически известните гнезда на вида ползвани в последните 15 години, попадащи в защитени територии и правилно планиране на природозащитните дейности във връзка със смяната на гнездата на отделните двойки.

Важност: Висока.

Приоритетност: Средносрочна.

Индикатор за успех: Плановете за управление са изработени вземайки предвид всички исторически известни гнезда ползвани в последните 15 години, отчитайки ползването от вида на различни гнезда през различните години.

4. Пряко опазване на вида.

- 4.1. Изграждане на площадки за подхранване на вида и извършване на подхранвания в районите на Източни Родопи, Русенски Лом, Източна и Западна Стара планина, Провадийско-Роякско плато и Пирин.

Цел: Да бъдат създадени места за подхранване на вида, построени съгласно нормативните изисквания и чрез подхранване да се намали заплахата от отравяне, да се увеличи броя на гнездящите двойки и оцеляването на неразмножаващите се индивиди.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Построени са 10 площадки в Източни Родопи, Русенски Лом, Източна Стара планина и Провадийско-Роякско плато. Ежегодно се извършват подхранвания по ежегодно разработвана схема.

- 4.2. Охраняване от НПО на гнезда изложени на риск от ограбване на яйца и малки или гнезда изложени на опасност от човешко безпокойство, което може да причини гнеzdови неуспех.

Цел: Да се предотврати ограбването на гнезда и гнеzdови неуспех, причинен от човешка дейност.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно се охраняват всички силно застрашени от ограбване гнезда и всички гнезда силно застрашени от човешко безпокойство, което може да причини гнеzdови неуспех.

- 4.3. Превенция на използването на отрови за едри хищници, чрез раздаване на каракачански кучета в Източните Родопи и Източна Стара планина и постоянно присъствие в рисковите райони за поставяне на отрови и срещи с местните хора.

Цел: Да се намалят конфликта „хищник-човек” и възможността за отравяне на египетски лешояди в най-рисковите райони, вследствие незаконно ползване на отрови за едри хищници.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: В средносрочен план раздаване на каракачански кучета е започнало в Източните Родопи и Източна Стара планина.

- 4.4. Провеждане на кампании срещу незаконното ползване на отрови в места важни за вида.

Цел: Да се намали възможността за отравяне на египетски лешояди.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Осъществени кампании във всички населени места от гнеzdовите райони на вида, където съществува практика за незаконно ползване на отрови.

- 4.5. Обезопасяване на участъците от рискови електропроводи от 20 KV мрежа, в радиус от 1 км около заетите гнезда.

Цел: В гнеzdовите райони на вида да се предотврати смъртността при египетските лешояди, предизвикана от токови удари.

Важност: Средна, потенциално висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Обезопасени са най-рисковите участъци от електропроводи.

- 4.6. Необходимата за опазването на гнездата информация на разположение в НПО да се предоставя ежегодно на заинтересованите ведомства (РИОСВ, РУГ, ДПП и др.) с оглед гарантиране безопасността на двойките.

Цел: РИОСВ, РУГ и ДПП да ползват адекватно базата данни при планирането на бъдещи инфраструктурни дейности, ново строителство, изготвянето на ОВОС за обекти и дейности, които биха засегнали гнездови райони.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Ежегодно предоставяне на необходимата за опазване на гнездата информация на заинтересованите ведомства.

- 4.7. Подобряване на условията за гнездене на египетския лешояд в исторически известни гнездови ниши и други подходящи ниши, разположени в райони на настоящо обитаване на вида.

Цел: Да се повиши гнездовия успех на вида чрез повишаване качеството на гнездовите ниши на съществуващи двойки и създаване на предпоставки за поява на нови двойки в незаети гнездови територии с исторически известни гнезда.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Всяка година биват подобрявани условията за гнездене на египетски лешояди в поне 5 исторически известни гнездови ниши и/или други подходящи ниши, разположени в райони в настоящия ареал на вида.

- 4.8. Организиране на семинари със служителите на отдел „Биоразнообразие“ на РИОСВ, РУГ и ДПП, в чиито територии гнездат египетски лешояди, за уточняване на гнездовите райони на вида, запознаване с предвидените дейности по настоящия план, изпълнението на мониторинговата програма и обучение за използване на базата данни чрез интернет.

Цел: Служителите на РИОСВ, РУГ и ДПП да са запознати с нуждата от опазване на вида и да са добре информирани и подготвени за изпълнението на настоящия план. Да се подобри координацията между НПО и институциите по отношение на изпълнението на дейностите по настоящия план.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Проведени пет семинара за десет годишния план за действие.

- 4.9. Провеждане на семинари с уредниците на ловно-рибарските дружества в гнездовите райони, за разясняване нуждата от опазване на вида и прилагането на добри ловностопански практики целящи опазването на лешоядите.

Цел: ЛРД да бъдат запознати с настоящия план и да се разшири мрежата от местни доброволни сътрудници.

Важност: Висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Проведени пет семинара в ключови райони за опазването на вида за десет годишния период на плана.

- 4.10. Провеждане на семинари с местните структури на НСРЗ и собствениците и служителите, работещи в аграрните аптеки, в районите с гнездящи египетски лешояди. Запознаване на служителите с плана за действие и нуждата от опазване на вида.

Цел: Да се повиши осведомеността и координацията за нуждата от опазването на вида между НПО и служителите в НСРЗ и аграрните аптеки.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Провеждане на пет семинара за десет годишния период на плана.

- 4.11. Организиране на презентации и срещи с местни хора живеещи в населените места в близост до гнезда на египетски лешояд и с клубове по екстремни спортове, за представяне на нуждата от опазването на вида.

Цел: Да няма случаи на причиняване на гнездови неуспех и изоставяне на гнездови места поради ниска природозащитна култура и незнание за присъствието на вида.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно провеждани срещи с клубовете по екстремни спортове в страната, които практикуват дейността си в райони с обитавани гнезда на египетски лешояди.

- 4.12. Недопускане на провеждане на строителни дейности и добив на полезни изкопаеми и инертни материали по открит способ в радиус от 1 км около гнезда на египетски лешояди.

Цел: Да се предотвратят случаите на провалено гнездене и напускане на гнездовите райони поради строителство или добив на материали.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Не съществуват никакви нови строителни дейности и добив на природни блага в радиус от 1 км от гнезда на египетски лешояди.

- 4.13. Премахване или ограничаване броя на скитащите кучета в гнездовите райони на египетския лешояд.

Цел: Да се намали риска от отравяне на египетски лешояди вследствие поставяне на отрови за скитащи кучета.

Важност: Средна.

Приоритетност: Средносрочна.

Индикатор за успех: Минимум два пъти годишно се провеждат мерки за ограничаване броя на скитащите кучета.

- 4.14. Организиране на постоянни наблюдения върху гнездата на двойки, в чиито гнездови райони се използват големи количества инсектициди по време на кампаниите за унищожаване на комари, каламитети на скакалци и др.

Цел: Да се реагира веднага при установено натравяне на птиците.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: При всички третириания с инсектициди в гнездовите райони са организирани постоянни наблюдения.

5. **Мониторинг и изследвания**

- 5.1. Провеждане на мониторинг на гнездовата успеваемост.

Цел: Да се постигне задълбочено ежегодно познаване на продуктивността, гнездовия успех и лимитиращите фактори на всички двойки. Правилно да се планират природозащитните дейности и да се осигури бързо реагиране при възникване на заплахи за отделните двойки.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно се изпълнява мониторингова програма от поне пет посещения на година във всяка една заета гнездова територия.. Представят се годишни доклади в МОСВ и МЗП.

- 5.2. Търсене на новосформирани двойки в известни стари гнездови територии на вида и в други подходящи за гнездене места.

Цел: Да се открият възможни новосформирани двойки египетски лешояди, с цел да бъдат адекватно опазвани.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавно.

Индикатор за успех: Ежегодно се провежда търсене на нови двойки в поне 30 исторически известни стари гнездови територии и нови подходящи за гнездене места.

- 5.3. Мониторинг на проблемите, които могат да доведат до опасна за египетския лешояд употреба на отрови (легална и нелегална). Разработване и изпълнение на мониторингова програма за наблюдение, анализ, прогноза и предлагане на начини за решаване на проблемите с опасно за вида ползване на отрови.

Цел: Да се определят конкретни превантивни мерки срещу опасното за вида ползване на отрови.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Създадена е и се изпълнява мониторингова програма.

- 5.4. Установяване на заплахи и лимитиращи фактори и проучване на хранителната база на двойки, чрез поставяне на камери в гнездата преди започването на гнездовия сезон.

Цел: Да се познават задълбочено лимитиращите фактори и хранителната база на мониторираните с камери двойки и правилно да се планират природозащитните дейности.

Важност: Средна.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно се поставя камера в поне едно гнездо на египетски лешояд. Установени са нови заплахи и лимитиращи фактори.

- 5.5. Посещаване гнездата на неуспешно гнездилите двойки, непосредствено след сигурното установяване на неуспешното гнездене.

Цел: Да се установяват причините за гнездовия неуспех на двойките и да се набелязват мерки за бъдещо предотвратяване на гнездови неуспех.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Гнездата на 90 % от неуспешно гнездилите двойки са посетени за установяване причините за неуспеха.

- 5.6. Изграждане на мрежа от местни доброволни сътрудници, живеещи в населените места, в чиято близост гнездят двойки египетски лешояди.

Цел: Да се въвлекат местни хора в опазването на вида и да се повиши възможността за бързо реагиране при възникване на непредвидени заплахи за двойките.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Във всички заети от вида гнездови територии са проведени дейности за въвличане на местни доброволни сътрудници в дейностите по опазване на вида.

- 5.7. Проучване на хранителния спектър на вида, чрез анализ на хранителните остатъци в гнездата на египетските лешояди.

Цел: Да се подпомогне планирането на специфични за всяка двойка природозащитни дейности, установяването на лимитиращи фактори и случаи на смъртност на египетски лешояди в гнездовите места.

Важност: Средна.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно се изследват хранителните остатъци на поне 80 % от успешно гнездящите двойки.

- 5.8. Мониторинг на депата за битови отпадъци и за депониране на кланичен отпад, в гнездовите райони на египетския лешояд.

Цел: Да се реагира своевременно при установяване на сериозни заплахи за египетските лешояди на депата за градски отпадъци и за кланичен отпад. Информационно подпомагане на РИОСВ и общините за изпълнението на контролните си функции.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Създадена е и се изпълнява ежемесечна мониторингова програма на всички рискови градски/общински депа за битови отпадъци в гнездовите райони на вида.

- 5.9. Продължаване на дейността по опръстенияване на възрастни и млади египетски лешояди със стандартни алуминиеви и цветни пръстени. Вземане на кръвни проби за установяване на пестицидни натрупвания, оловно отравяне, изследване на ДНК, инбридинг и кръвни паразити.

Цел: Да се измерва оцеляемостта на вида и да се създаде възможност за установяване на смени на партньори от двойките. Да се подобри ефективността на мониторинговата програма, чрез индивидуално разпознаване на птиците. Да се следят лимитиращи фактори като отравяне с пестициди, тежки метали и др.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно са опръстениявани поне 90 % от младите в гнездата и 5 % от възрастните египетски лешояди в България.

- 5.10. Поставяне на сателитни предаватели на млади и възрастни египетски лешояди.

Цел: Да се изяснят миграционните пътища, местата за зимуване и струпване на египетски лешояди по време на миграция и зимуване.

Важност: Висока.

Приоритетност: Незабавна и постоянна.

Индикатор за успех: До края на десетгодишния период на плана са поставени минимум десет сателитни предавателя на млади и възрастни египетски лешояди.

5.11. Търсене на места за предмиграционни струпвания на вида.

Цел: При откриване на места за пред-миграционни струпвания, да се приложат всички възможни мерки за опазването на вида в тях.

Важност: Висока.

Приоритетност: Средносрочна.

Индикатор за успех: Веднъж на всеки две години се провежда дейност за търсене на предмиграционни струпвания на вида.

5.12. Оценка на риска от смъртност от електрически ток на съоръжения от електропреносната мрежа в гнездовите райони на вида.

Цел: Да се оцени риска за птиците от смъртност от електрически ток в гнездовите райони и да се набележат приоритетните за обезопасяване съоръжения.

Важност: Средна, потенциално висока.

Приоритетност: Средносрочна.

Индикатор за успех: До третата година от изпълнение на плана е направена оценка на риска от смъртност от електрически ток на съоръжения от електропреносната мрежа, в гнездовите райони на всички двойки египетски лешояди.

5.13. Създаване на интернет база данни съдържаща всичката налична информация за вида и даваща възможност за автоматично извършване на справки.

Цел: Многократно да се повиши ефективността в обобщаването и анализирането на наличните данни. Да се създаде възможност за достъп до базата данни на заинтересовани институции и организации.

Важност: Висока.

Приоритетност: Краткосрочна.

Индикатор за успех: До 2100 г. е създадена интернет база данни.

6. *Международно сътрудничество.*

6.1. Активно участие на български представители в разработване на Европейския план за действие за опазване на египетския лешояд.

Цел: В Европейския план за опазване на вида, да се постигне максимално добро приоритизиране и планиране на дейностите отнасящи са за опазване на египетския лешояд в България.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: Български представители активно участват в разработването на Европейския план за действие.

- 6.2. Продължаване и развиване на сътрудничеството с работещите по опазването на лешоядите специалисти от страните на Балканския полуостров. Организиране на ежегодни срещи на Балканската група за опазването на египетския лешояд за обмяна на опит и представяне на добри природозащитни практики.

Цел: Да се постигне по-висока ефективност на дейностите по опазване на египетския лешояд, чрез повишаване обмяната на опит между балканските страни, работещи по опазване на вида.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Веднъж на 3 години в България провеждан семинар с организациите от балканските страни, работещи по опазване на египетския лешояд. Участие на български представители на всички балкански срещи за опазване на египетския лешояд.

- 6.3. Обединяване на усилията на национално ниво с тези на други страни, чрез съвместно изпълнение на мащабни международни проекти за опазване на вида.

Цел: Да се осигури достъп до международния опит, международните правни механизми и международните фондове за по резултатно опазването на вида.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Реализирани международни проекти за опазване на вида.

- 6.4. Организиране и провеждане на съвместни дейности с организации от съседните на България страни за координиран мониторинг и опазване на неразмножаващи се скитащи птици и двойки в крайграничните райони.

Цел: Да се опазват скитащите неразмножаващи се птици и двойки в крайграничните райони.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежемесечно през размножителния период в координация със съседните държави се извършват едновременен двудневен мониторинг и подхранване на неразмножаващите се скитащи птици и двойки в крайграничните райони.

- 6.5. Участие в международни срещи за опазване на египетския лешояд.

Цел: Да се поддържа световно ниво на работа по отношение на методите използвани в опазването на вида.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Участие на български представители на всички международни срещи за опазване на египетския лешояд. За десетгодишния период на плана в България осъществена една международна среща с участници от различни страни от ареала на вида.

- 6.6. Включване на всички египетски лешояди, отглеждани на затворено в България в програма/и, целящи последващо освобождаване на птици в дивата природа на страната. Недопускане на зоопаркови трансфери, извън тези необходими за програмите за размножаване на вида.

Цел: Да се подпомогнат програмите за размножаване на затворено и последващото връщане на млади египетски лешояди в природата и запазване на вида на затворено в случай на катастрофално намаление на дивата популация.

Важност: Много висока.

Приоритетност: Незабавна.

Индикатор за успех: В средносрочен план всички отглеждани на затворено египетски лешояди са включени в програми, целящи последващо освобождаване на птици в дивата природа на страната. Няма случаи на зоопаркови трансфери с изнасяне на египетски лешояд от България, освен за размножителна програма.

7. ***Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и подкрепа от хората в опазването на египетския лешояд.***

- 7.1. Издаване и разпространение на информационни материали (книжка, дигитални, стикери, картички, филми и др.).

Цел: Да се популяризира нуждата от опазване на вида и да се създаде положително отношение към него и обществена ангажираност към опазването му в неговите гнездови райони.

Важност: Висока.

Приоритетност: Постоянна.

Индикатор за успех: Ежегодно в гнездовите райони на вида са разпространявани поне 500 бр. информационни и образователни материали. Ежегодно в местни медии публикувани поне 10 статии за нуждата от опазване на вида. Заснет един филм за нуждата от опазване на вида.

- 7.2. Мултимедийно представяне на лекции, филми и подвижни изложби за живота на египетския лешояд и нуждата от неговото опазване в населените места в гнездовите райони на египетския лешояд.

Цел: Да се създаде положително отношение към вида у хората живеещи в гнездовите му райони.

Важност: Висока.

- Приоритетност:* Постоянна.
- Индикатор за успех:* До края на десетгодишния период на плана за действие, мултимедийни лекции, филми и подвижни изложби са представени в населени места от всички гнездови райони на вида.
- 7.3. Изработване и поддържане на интернет страница за нуждата от опазване на египетския лешояд.
- Цел:* Да се повиши осведомеността за нуждата от опазване на египетския лешояд и природозащитната култура на широката общественост в глобален аспект.
- Важност:* Висока.
- Приоритетност:* Постоянна.
- Индикатор за успех:* Изработен и редовно поддържан е интернет сайт за нуждата от опазване на египетския лешояд.
- 7.4. Увеличаване на детската посещаемост на ПЗЦИР.
- Цел:* Да се създаде положително отношение към египетския лешояд сред децата от гнездовите райони на вида.
- Важност:* Висока.
- Приоритетност:* Постоянна.
- Индикатор за успех:* До края на десетгодишния план за действие, интерактивната изложба е посетена от поне 1000 деца от всички гнездови райони на вида.
- 7.5. Издаване на печатно издание с настоящия план за действие.
- Цел:* Да се популяризира плана и повиши осведомеността на различните целеви групи.
- Важност:* Значителна.
- Приоритетност:* Краткосрочна.
- Индикатор за успех:* Издаден план за действие в тираж не по-малък от 1000 бр.

Наблюдение и контрол върху изпълнението и ефекта от осъществените дейности (Мониторинг и оценка на плана)

Мониторингът представлява процес на непрекъснато проследяване (събиране, обработване и оценка на подбрана информация за предвидените дейности) в хода на изпълнението на настоящия план. Оценката включва отчитане на степента, в която той е постигнал заложените цели (оценка на ефективността на плана).

Изпълняват се с цел определяне възможностите на плана да изпълни дейностите, да постигне планираните цели и да осигури желаното въздействие. Мониторингът и оценката помагат в процеса на вземане на решения за нуждата от колективни мерки, изменения и адаптиране или актуализиране на плана, промяна на основния подход на плана или дори неговото прекратяване. Необходими са за отчетността и за целите на координацията за изпълнение на плана в краткосрочен и дългосрочен план.

1. Системата за мониторинг на настоящия план е разработена на база:

1.1. Идентифициране на областите на наблюдение на резултатите и продуктите.

Областите на наблюдение в настоящия документ обхващат действията и аспектите, които са ключови за постигането на основната цел, подцелите и конкретните цели на дейностите.

1.2. Идентифициране на основни проблеми.

За всяка област на наблюдение са определени основни проблеми които пораждат нуждата от съответната дейност и изпълнение на поставена цел.

1.3. Определяне на индикатори.

Индикаторите в настоящия план са пряко наблюдаеми елементи, които спомагат за установяване на разликите в статуса на даден феномен, в качествено или количествено отношение, в рамките на определен период от време. Индикаторите измерват явленията, които са пряко или косвено свързани с областта на наблюдение и със съответния основен проблем.

1.4. Критерии за оценка и подбор на показателите.

Използваните критерии за избор на индикатори са: надеждност, уместност, чувствителност и целесъобразност.

1.5. Честота на наблюденията.

Координацията при изпълнението на настоящия план е основен елемент за постигане на заложените цели. За нейното постигане е необходимо:

1.5.1. Да се проведе минимум две годишни срещи на работната група, изпълняваща дейностите по плана;

1.5.2. Да се изготвят и представят подробни годишни планове и годишни доклади (дейности и финанси) за прилагането на плана;

1.5.3. След приемането на плана на петата година от неговото изпълнение да се проведе цялостен анализ на степента на постигане на заложените цели и актуализиране на плана при необходимост.

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
Главна цел				
I.	Да се спре намаляването на числеността и разпространението на египетския лешояд в България. През следващите 10 години да се увеличи числеността на двойките в съществуващите гнездови райони.	Численост и площ на заетата територия от вида България.	Намаляват числеността и площта на разпространение на вида в България.	Поне 40 двойки през 2019 г. Запазени или увеличени брой на заетите райони и площ на заетата територия.
Работни цели:				
<i>Законодателни</i>				
1.1.	Да се сведе до минимум незаконното залагане на отровни примамки за хищници.	Наказателен кодекс на Република България.	Слаби законови санкции за лица, за които е доказано, че са заложили отровни примамки за хищници.	Случаите на залагане на отровни примамки за хищници са сведени до минимум.
1.2.	Да се постигне пълно правно легализиране на изкуственото подхранване, като една от най-важните дейности за опазването на вида.	Ветеринарно законодателство.	Ветеринарното законодателство разрешава подхранването с мърша за научни, но не и за природозащитни цели.	Ветеринарното законодателство разрешава по точно установен ред, извършването на изкуствени подхранвания за природозащитни цели.
<i>Политики:</i>				
2.1.	Да се постигнат целите на плана.	Цели на плана.	Ниско ниво на държавна инициатива за опазване на египетския лешояд.	В периода на изпълнение на плана ежегодно ПУДООС финансира най-належащите дейности за опазване на вида.
2.2.	Да се опазва по-успешно вида, чрез изпълнение на цели от плана за действие, включени в плановете за управление на защитените територии и местата от Натура 2000, където се срещат египетски лешояди.	Планове за управление на ЗТ и места от Натура 2000.	В съществуващите плановете за управление на ЗТ няма включени специфични мерки за опазване на египетския лешояд.	При разработването на всички ПУ на ЗТ и места от Натура 2000, където вида се среща са включени дейности за опазване на вида.
2.3.	Да се отчитат изискванията за опазване на египетския лешояд при планирането на селскостопанските практики в ключовите за вида райони на страната.	Общински и областни плановете за развитие.	Изискванията за опазване на египетския лешояд не са залегнали в регионалните плановете за развитие.	Изискванията за опазване на египетския лешояд са включени в регионалните плановете за развитие.
2.4.	Организиране на семинари със специалистите по селско стопанство и екология в областните управи и в	Селскостопански практики в гнездовите райони на	Специалистите по селско стопанство и екология в областните управи и в общините,	Значително повишена информираността за необходимите мерки и благоприятни

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
	общините, където се среща вида, на които специалистите да бъдат запознати с изискванията по опазване на египетския лешояд и видовете селскостопански практики, които биха го благоприятствали.	вида.	където се среща вида, не са запознати с нуждата и необходимите мерки за опазване на вида.	селскостопански практики необходими за опазване на египетския лешояд във важните за вида райони.
2.5.	Да се сведат до минимум натравянията на птици, вследствие ползване на пестициди в селското стопанство в полупланинските гнездовища на вида.	Пестициди в селското стопанство.	В местата извън Natura 2000 съществува опасна за вида употреба на пестициди в селското стопанство.	Собствениците и арендатори на земеделски земи в радиус от 10 км около заети гнезда на египетски лешояди, не ползват пестициди и получават компенсаторни плащания по агроекологичните мерки.
2.6.	Да се подпомогне и консултира правилното планиране и изпълнение на дейностите по опазването на вида в природните паркове и да се планират съвместни дейности с парковите администрации.	Координация на дейностите по опазване на вида.	Недостатъчна координация в планирането и изпълнението на дейностите по опазване на вида между администрациите на природните паркове и НПО.	Ежегодно дейностите по опазване на египетския лешояд, извършвани от администрациите на природните паркове, се извършват след консултации с експертите от националната работна група за опазване на египетския лешояд.
2.7.	Да се координират дейностите между българските НПО и държавните институции в работата срещу незаконното използване на отрови.	Координация на дейностите срещу незаконното използване на отрови.	Недостатъчна координация на дейностите между българските НПО и държавните институции в работата срещу незаконното използване на отрови.	Всички антиотровни дейности в опазването на египетския лешояд в България са обсъдени и приети на срещите на групата по превенция използването на отрови.
2.8.	Да се намали възможността за отравяне на египетски лешояди след ползване на отрови за лалугери.	Незаконно тровене на лалугери.	Има много голяма вероятност от отравяне на египетски лешояди при провеждане на тровене на лалугери.	Собствениците, търпящи загуби от лалугери във важните за вида райони, получават компенсации за нанесените загуби.
2.9.	Да няма случаи на незагнезване и неуспешно гнездене, вследствие неблагоприятно за вида планиране и изпълнение на плановете за паша в ЗТ.	Планове за паша в ЗТ.	Възможно предизвикване на гнездови неуспех при неправилно планиране на плана за паша.	Ежегодно плановете за паша се изпълняват съобразно екологичните изисквания на вида.
<i>Преки мерки за опазване на места и местообитания на вида.</i>				
3.1.	Да се осигури законова защита за максимален брой гнездови територии на вида.	Предложения за обявяване на защитени територии.	Само 41 % от гнездовите скали използвани от вида в периода 2005-2007 г., са в границите на ЗТ.	Към 2013 г., 90 % от двойките египетски лешояди гнездят в защитени територии.
3.2.	Да се осигури защита на исторически известните гнезда на вида ползвани в	Планове за управление на	В плановете за управление на ЗТ, където има	Всички исторически известни гнездови скали на вида, попадащи в ЗТ и

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
	последните 15 години, попадащи в защитени територии и правилно планиране на природозащитните дейности във връзка със смяната на гнездата на отделните двойки.	ЗТ.	исторически известни гнезда на вида не са включени адекватни режими за тяхната защита.	използвани в последните 15 години са защитени с адекватни режими на защита в съответните планове за управление, които вземат предвид смяната на гнездата на отделните двойки в различните години.
<i>Пряко опазване на вида.</i>				
4.1.	Да бъдат създадени места за подхранване на вида, построени съгласно нормативните изисквания и чрез подхранване да се намали заплахата от отравяне, да се увеличи броя на гнездящите двойки и оцеляването на неразмножаващите се индивиди.	Площадки за подхранване, извършени подхранвания, статус на популацията.	Крайно недостатъчни са броя на площадките за подхранване и броя на изкуствените подхранвания за вида.	В средносрочен план са създадени места за подхранване на вида, съобразени с ветеринарните изисквания, извършват се подхранвания по схема и 95 % от изкуствените подхранвания се посещават от египетски лешояди.
4.2.	Да се предотврати ограбването на гнезда и гнездови неуспех, причинен от човешка дейност.	Рискови гнезда.	Има много случаи на гнездови неуспех, причинен от човешка дейност и ограбване на гнезда.	Ежегодно се охраняват всички рискови гнезда.
4.3.	Да се намалат конфликта „хищник-човек“ и възможността за отравяне на египетски лешояди в най-рисковите райони, вследствие незаконно ползване на отрови за едри хищници.	Конфликт „хищник-човек“.	Има случаи на отравяне на египетски лешояди след поставяне на отрови за хищници.	Раздадени каракачански кучета на поне 50 % от едрите собственици на домашни животни, страдащи от нападения на хищници.
4.4.	Да се намали възможността за отравяне на египетски лешояди.	Незаконно ползване на отрови.	Съществува незаконно ползване на отрови в гнездовите райони на вида.	Местното население във гнездовите райони на вида запознато с важността на проблема и дейностите срещу ползването на отрови.
4.5.	В гнездовите райони на вида да се предотврати смъртността при египетските лешояди, предизвикана от токови удари.	Рискова електропренос на мрежа в гнездовите райони на вида.	В гнездовите райони на вида има установени случаи на смъртност от токов удар.	Опасността от смъртност от токов удар е намалена чрез обезопасяване на рисковите участъци от далекопроводи в радиус 1 км около гнездата.
4.6.	РИОСВ, РУГ и ДПП да ползват адекватно базата данни при планирането на бъдещи инфраструктурни дейности, ново строителство, изготвянето на ОВОС за обекти и дейности, които биха засегнали гнездови райони.	Достъп до базата данни на РИОСВ, РУГ и ДПП.	Има случаи на провеждане на дейности застрашаващи египетския лешояд, вследствие липса на информираност на РИОСВ, РУГ и ДПП за присъствието на вида на дадено място.	Няма случаи на провеждане на дейности застрашаващи вида поради липса на информираност на РИОСВ, РУГ и ДПП.

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
4.7.	Да се повиши гнездовия успех на вида чрез повишаване качеството на гнездовите ниши на съществуващи двойки и създаване на предпоставки за поява на нови двойки в незаети гнездови територии с исторически известни гнезда.	Промяна на гнездови успех и поява на нови двойки след повишаване качеството на гнездовите ниши.	Традиционно някои двойки не загнездват или имат нисък гнездови успех поради липса на добри гнездови ниши и конкуренция за тях с други видове.	Двойките гнездящи в ниши с подобро качество повишават гнездовия си успех. Поява на нови двойки в незаети територии след повишаване качеството на исторически известни гнездови ниши.
4.8.	Служителите на РИОСВ, РУГ и ДПП да са запознати с нуждата от опазване на вида и да са добре информирани и подготвени за изпълнението на настоящия план. Да се подобри координацията между НПО и институциите по отношение на изпълнението на дейностите по настоящия план.	Информираност и подготвеност на служителите на РИОСВ, РУГ и ДПП. Координация между НПО и институциите.	Служителите на РИОСВ, РУГ и ДПП не са достатъчно добре информирани и подготвени за изпълнението на дейностите по плана. Слаба е координацията между НПО и институциите.	Всички служители на РИОСВ, РУГ и ДПП в гнездовите райони на вида, са запознати с нуждата от опазване на вида и информирани за изпълнението на дейностите по плана.
4.9.	ЛРД да бъдат запознати с настоящия план и да се разшири мрежата от местни доброволни сътрудници.	Ниво на информираност на ЛРД за настоящия план и нуждата от опазване на египетския лешояд.	По-голямата част от ловците не познават вида и не са запознати с нуждата от опазването му. Няма изградена мрежа от местни информатори от ЛРД.	Всички уредници на ЛРД са добре запознати с настоящия план и нуждата от опазване на вида. Функционираща система от местни информатори от ЛРД за наблюдения на вида.
4.10.	Да се повиши осведомеността и координацията за нуждата от опазването на вида между НПО и служителите в НСРЗ и аграрните аптеки.	Сътрудничество с НСРЗ и аграрните аптеки.	Служителите на НСРЗ и аграрните аптеки не са запознати с нуждата от опазване на вида.	Служителите на НСРЗ и аграрните аптеки са запознати с нуждата от опазване на египетския лешояд.
4.11.	Да няма случаи на причиняване на гнездови неуспех и изоставяне на гнездови места поради ниска природозащитна култура и незнание за присъствието на вида.	Информираност на местните хора и клубовете по екстремни спортове.	Има случаи на гнездови неуспех и изоставяне на гнездови места, вследствие безпокойство, причинено от местни хора и поради незнание при практикуване на екстремни спортове.	Няма случаи на гнездови неуспех и/или изоставяне на гнездови места, вследствие безпокойство, причинено поради ниска природозащитна култура и незнание за присъствието на вида.
4.12.	Да се предотвратят случаите на провалено гнездене и напускане на гнездовите райони поради строителство или добив на материали.	Строителство и добив на материали в радиус от 1 км около гнезда на вида.	Има случаи на провалено гнездене и напускане на гнездови райони поради строителство и добив на материали.	Няма случаи на провеждане на строителни дейности и добив на материали в радиус от 1 км около гнезда на вида.
4.13.	Да се намали риска от	Риск от	Има случаи на отравяне	Намален е риска от

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
	отравяне на египетски лешояди вследствие поставяне на отрови за скитащи кучета.	поставяне на отрови за скитащи кучета.	на египетски лешояди вследствие поставяне на отрови за скитащи кучета.	поставяне на отрови за скитащи кучета в гнездовите райони на вида.
4.14.	Да се реагира веднага при установено натравяне на птиците.	Състояние на двойките по време на третирането с инсектициди.	Съществува голяма възможност от отравяне на вида по време на кампаниите за унищожаване на комари и др.	Осигурена е възможност за спешно реагиране при установени симптоми на натравяне птиците.
<i>Мониторинг и изследвания.</i>				
5.1.	Да се постигне задълбочено ежегодно познаване на продуктивността, гнездовия успех и лимитиращите фактори на всички двойки. Правилно да се планират природозащитните дейности и да се осигури бързо реагиране при възникване на заплахи за отделните двойки.	Продуктивност, гнездови успех, лимитиращи фактори, възможност за бързо реагиране при възникване на заплахи.	Нужен е ежегоден мониторинг на продуктивността, гнездовия успех и лимитиращите фактори, за да бъдат ежегодно правилно планирани природозащитните дейности.	Ежегодно са известни продуктивността и гнездовия успех на 100 % от националната популация. Няма неправилно планирани теренни дейности, поради непълно познаване на популационната екология на египетския лешояд в България.
5.2.	Да се открият възможни новосформирани двойки египетски лешояди, с цел да бъдат адекватно опазвани.	Новосформирани двойки египетски лешояди.	Новосформирани двойки е възможно да останат незабелязани защото често възникват в стари гнездови територии.	При стабилна национална популация, открити поне 7 новосформирани двойки за десетгодишния период на плана.
5.3.	Да се определят конкретни превантивни мерки срещу опасното за вида ползване на отрови.	Проблеми, които могат да доведат до опасна за египетския лешояд употреба на отрови.	Слабо познание за причините водещи до ползване на отрови, които могат да бъдат опасни за вида. Липса на мониторингова програма за наблюдение, анализ, прогноза и предлагане на начини за решаване на проблемите с опасно за вида ползване на отрови	Ежегодно определяни и изпълнявани конкретни превантивни мерки срещу опасното за вида ползване на отрови.
5.4.	Да се познават задълбочено лимитиращите фактори и хранителната база на мониторираните с камери двойки и правилно да се планират природозащитните дейности.	Лимитиращи фактори и хранителна база на мониторираните с камери двойки.	Слабо познаване на гнездовата биология и биомасата на видовете от хранителния спектър на вида в България, което затруднява планирането на природозащитните дейности и съставянето на програмата за изкуствени	Въз основа на наблюдението с камери, са открити нови важни лимитиращи фактори и са получени детайлни познания за хранителната база на вида. Значително повишена информацията за възможни източници на отравяне на вида.

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
			подхранвания.	
5.5.	Да се установяват причините за гнездовия неуспех на двойките и да се набелязват мерки за бъдещо предотвратяване на гнездови неуспех	Причини за гнездови неуспех на двойките.	Неизвестни са причините за гнездови неуспех на много от двойките и поради това за тях не могат да бъдат набелязани мерки за бъдещо предотвратяване на неуспешно гнездене.	Причините за гнездови неуспех на 80 % от неуспешно гнездилиите двойки са установени.
5.6.	Да се въвлечат местни хора в опазването на вида и да се повиши възможността за бързо реагиране при възникване на непредвидени заплахи за двойките.	Местни сътрудници в опазването на вида.	Не са въвлечени местни хора в опазването на египетския лешояд.	В средносрочен план е изградена мрежа от местни доброволни сътрудници за 40 % от заетите гнездови територии.
5.7.	Да се подпомогне планирането на специфични за всяка двойка природозащитни дейности, установяването на лимитиращи фактори и случаи на смъртност на египетски лешояди в гнездовите места.	Хранителен спектър на египетския лешояд.	Затруднено е планирането на специфичните за всяка двойка природозащитни дейности поради недостатъчно познаване на хранителния и спектър.	Данните от хранителния спектър на вида задължително се вземат предвид при планирането на изкуственото подхранване и антиотровните дейности за всяка двойка.
5.8.	Да се реагира своевременно при установяване на сериозни заплахи за египетските лешояди на депата за градски отпадъци и за кланичен отпад. Информационно подпомагане на РИОСВ и общините за изпълнението на контролните си функции.	Депата за градски отпадъци и за кланичен отпад.	Недостатъчна информация за заплахите за вида на депата за градски отпадъци и местата за кланичен отпад.	Бързо отреагиране при всички установени сериозни заплахи за вида на местата за депониране на градски отпадъци и на кланичен отпад.
5.9.	Да се измерва оцеляемостта на вида и да се създаде възможност за установяване на смени на партньори от двойките. Да се подобри ефективността на мониторинговата програма, чрез индивидуално разпознаване на птиците. Да се следят лимитиращи фактори като награвяне с пестициди, тежки метали и др.	Оцеляемост на вида. Мониторингов а програма. Лимитиращи фактори.	Без опръстеняване не може да бъде изчислена оцеляемостта на вида и не може да се установят смени на партньори от двойките и нивото на натрупвания на тежки метали, пестициди и др.	Към 2013 г. е оценена оцеляемостта на младите въз основа на повторни наблюдения на опръстенени в гнездата птици. Установена оцеляемост на опръстенените възрастни птици. Към 2013 г. установени концентрации на пестициди, тежки метали и др. вредни вещества в поне 10 изследвани египетски лешояди.
5.10.	Да се изяснят миграционните пътища, местата за зимуване	Миграционни пътища, места	Много слабо проучени са миграционните	Установени миграционните пътища и местата за

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
	и струпуване на египетски лешояди по време на миграция и зимуване	за зимуване и струпуване по време на миграция и зимуване.	пътища, местата за зимуване и струпуване на египетските лешояди.	зимуване на птиците със сателитни предаватели. Планирани международни дейности за проучване на заплахите за вида по миграционните пътища и местата за зимуване.
5.11.	При откриване на места за пред-миграционни струпувания, да се приложат всички възможни мерки за опазването на вида в тях.	Пред-миграционни струпувания на вида.	Не са известни пред-миграционни струпувания на вида в България.	Приложени са всички възможни мерки за опазване на вида в места за пред-миграционни струпувания, при откриването на такива.
5.12.	Да се оцени риска за птиците от смъртност от електрически ток в гнездовите райони и да се набележат приоритетните за обезопасяване съоръжения.	Смъртност от електрически ток.	Риска за птиците от смъртност от електрически ток в гнездовите райони на вида не е прецизно оценен.	Набелязани приоритетни за обезопасяване съоръжения.
5.13.	Да се поддържа възможност за предприемане на адекватни мерки при установяване на намаление в популациите на сухоземните костенурки и лалугера, които съставляват значителна част от храната на вида в някои места.	Популации на сухоземните костенурки и лалугера в ловните територии на вида.	Не се води мониторинг на популациите на сухоземните костенурки и лалугера в гнездовите райони на вида.	Ежегодно се изготвя доклад за тенденцията на популациите на сухоземните костенурки и лалугера в ловните територии на вида.
5.14.	Многократно да се повиши ефективността в обобщаването и анализирането на наличните данни. Да се създаде възможност за достъп до базата данни на заинтересовани институции и организации.	Ефективност в обобщаването и анализирането на наличните данни за вида.	Затруднен и забавен анализ на данните от мониторинга на вида и лимитиращите фактори.	Осигурена възможност за бързо извършване на справки с включена всичката налична информация за вида.
<i>Международно сътрудничество.</i>				
6.1.	В Европейския план за опазване на вида, да се постигне максимално добро приоритизиране и планиране на дейностите отнасящи са за опазване на египетския лешояд в България.	Европейски план за опазване на вида.	Нужно е участие на български представители при разработването на Европейския план за действие.	В Европейския план за опазване на вида са добре приоритизирани и застъпени дейностите за опазване на вида в България.
6.2.	Да се постигне по-висока ефективност на дейностите по опазване на египетския лешояд, чрез повишаване обмяната на опит между балканските страни, работещи по опазване на вида.	Обмяна на опит между балканските страни, работещи по опазването на вида.	Нужда от ежегодни срещи за обмяна на опит между балканските страни, работещи по опазването на вида.	В опазването на вида в България са заимствани и приложени успешни чуждестранни практики от балканските страни.
6.3.	Да се осигури достъп до	Участие в	Нужда от започване на	Вида се опазва по резултатно

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
	международния опит, международните правни механизми и международните фондове за по резултатно опазването на вида.	мощабни международни проекти за опазването на вида.	мощабни международни проекти за опазване на египетския лешояд.	и координирано със съседните страни след започването на мощабни международни проекти.
6.4.	Да се опазват скитащите неразмножаващи се птици и двойки в крайграничните райони.	Скитащи неразмножаващи се египетски лешояди в крайграничните райони.	Не се прилагат мерки за трансгранично опазване на египетските лешояди в крайграничните райони.	Запазване на ежегоден среден брой от поне 8 неразмножаващи се египетски лешояди в традиционните места за нощуване при 40 двойки национална популация.
6.5.	Да се поддържа световно ниво на работа по отношение на методите използвани в опазването на вида.	Ниво на работа в опазването на египетския лешояд в България.	Поради липса на опит и финансиране в България не се прилагат някои съвременни методи за работа.	Прилагане на всички нови общоприети световни методи на работа в опазването на египетския лешояд в България.
6.6.	Да се подпомогнат програмите за размножаване на затворено и последващото връщане на млади египетски лешояди в природата и запазване на вида на затворено в случай на катастрофално намаление на дивата популация.	Египетски лешояди отглеждани на затворено.	В България няма създадена размножаваща се популация на затворено и са извършвани зоопаркови трансфери на български птици срещу други видове.	За десет годишния период на плана е създадена група от поне 5 женски и 5 мъжки на затворено. Към 2015 г. е регистрирано поне едно успешно гнездене на двойка на затворено.
<i>Повишаване на осведомеността, природозащитната култура и подкрепа от хората в опазването на египетския лешояд.</i>				
7.1.	Да се популяризира нуждата от опазване на вида и да се създаде положително отношение към него и обществена ангажираност към опазването му в неговите гнездови райони.	Обществена загриженост за нуждата от опазване на египетския лешояд.	Нужда от полагане на постоянни усилия за създаване на положително отношение у хората за нуждата от опазване на египетския лешояд.	Информация за дейностите по опазване на египетския лешояд е достигнала до всички местни хора в гнездовите райони на вида.
7.2.	Да се създаде положително отношение към вида у хората живеещи в гнездовите му райони.	Обществена загриженост за нуждата от опазване на египетския лешояд.	Не се използват достатъчно преки дейности с местните хора, като средство за привличане на местната подкрепа за нуждата от опазване на вида	Повишена местната загриженост и информираност за вида, привлечени нови местни активисти в дейностите по опазване на вида.
7.3.	Да се повиши осведомеността за нуждата от опазване на египетския лешояд и природозащитната култура на широката общественост в глобален аспект.	Уникални посещения на изготвената интернет страница.	Няма българска интернет страница осветена на нуждата от опазване на египетския лешояд.	Годишно интернет страницата има поне 5000 уникални посещения.
7.4.	Да се създаде положително отношение към египетския лешояд сред децата от	Отношение към египетския	Малко от децата в гнездовите райони на египетския лешояд	Създадено е положително отношение към вида у поне 1000 деца от гнездовите

	Обект	Област на наблюдение	Основен проблем	Индикатор
	гнездовите райони на вида.	лешояд сред децата от гнездовите райони на вида.	познават вида и са запознати с нуждата от опазването му.	райони на вида.
7.5.	Да се популяризира плана и повиши осведомеността на различните целеви групи.	Осведоменост на целевите групи.	Нужда от печатно издание на плана за достигане до по-голяма част от целевите групи.	Печатното издание на плана разпространено сред всички заинтересовани институции и НПО.

Времева рамка и бюджет за изпълнение на дейностите на плана

№ на дейност.	Дейности	Разпределение на дейностите във времето									
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Законодателни											
1.1.	Допълване и подобряване на съществуващите наказателно-процесуални разпоредби, касаещи незаконното използване на отрови. Криминализиране чрез НК поставянето на отровни примамки за едри хищници и даване на точно определение за тези случаи.	1500	1500								
1.2.	Регламентиране използването на умрели животни като храна за лешоядите не само за научни цели по член 271, ал.1 от Закона за ветеринарномедицинската дейност, но и за природозащитни цели, чрез промени във ветеринарното законодателство. Използване в максимална степен опита на страните от ЕС - Франция, Испания и Германия при разработването на българската нормативна база, целяща регламентирането на подхранванията за лешоядните видове птици.	1000	1000								
2. Политики											
2.1.	Прилагане и актуализиране на Плана за действие за опазване на египетския лешояд в България.					2500					2500
2.2.	Включване като спешни и приоритетни мерките за опазване на египетския лешояд в плановете за управление на защитените територии и местата от Натура 2000, в които вида се среща.	2000	2000	2000							

2.3.	Интегриране опазването на египетския лешояд в национални, регионални и общински стратегии за развитие в общини и региони важни за опазването на вида.	2000	2000								
2.4.	Организиране на семинари със специалистите по селско стопанство и екология в областните управи и в общините, където се среща вида, на които специалистите да бъдат запознати с изискванията по опазване на египетския лешояд и видовете селскостопански практики, които биха го благоприятствали. Включване на дейности по опазването на вида в областните и общински планове за развитие.	200	2500	100	100	100	150	2500	200	200	200
2.5.	Водене на политики за неупотреба на пестициди и насърчаване на биологичното производство в полупланинските гнездовища на вида. Допълнително стимулиране на земеделските производители за не ползване на пестициди чрез включване на египетския лешояд в критериите за допълнително финансиране по агроекологичните мерки.	1000	1000	1000	1000						
2.6.	Координиране на дейностите по изпълнение на Плана за действие, чрез ежегодни работни срещи на изпълняващия екип с администрациите на природните паркове, в които вида се среща.	1200	1200	1200	1200	1200	1200	1200	1200	1200	1200
2.7.	Провеждане на работни срещи на групата по превенция на използването на отрови минимум веднъж годишно.	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
2.8.	Изготвяне на схеми за компенсаторни мерки на стопаните, чиято селскостопанска продукция търпи загуби от лалутери.	1500	1500	1000	1000						
2.9.	Отчитане на екологичните изисквания на вида в ежегодните планове за пашата в ЗТ стопанисвани от НУГ, в които се срещат египетски лешояди.	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300

3. Преки мерки за защита на места и местообитания											
3.1.	Изготвяне и внасяне в МОСВ на предложения за нови защитени територии с гнезда на египетски лешояди, както и на предложения за разширяване границите на защитени територии, в непосредствена близост, до които вида гнезди.	10000	10000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
3.2.	При разработването на плановете за управление на защитените територии и защитени зони по Natura 2000 с гнездящи двойки египетски лешояди, да се вземат предвид не само последно обитаваните гнезда от вида, но и всички стари гнезда на вида ползвани в последните 15 години.	1000	1000	1000	1000	1000					
4. Преки мерки за опазване на вида											
4.1.	Изграждане на площадки за подхранване на вида и извършване на подхранвания в районите на Източни Родопи, Русенски Лом, Източна и Западна Стара планина, Провадийско-Рояжско плато и Пирин.	35000	35000	25000	25000	25000	25000	25000	25000	25000	25000
4.2.	Охраняване на гнезда изложени на риск от ограбване на яйца и малки или гнезда изложени на опасност от човешко безпокойство, което може да причини гнездови неуспех.	15000	15000	15000	15000	15000	15000	15000	15000	15000	15000
4.3.	Превенция на използването на отрови за едри хищници, чрез раздаване на каракачански кучета в Източните Родопи и Източна Стара планина и постоянно присъствие в рисковите райони за поставяне на отрови и срещи с местните хора.	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
4.4.	Провеждане на кампании срещу незаконното ползване на отрови в места важни за вида.	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000
4.5.	Обезопасяване на участъците от рискови електропроводи от 20 KV мрежа, в радиус от 1 км около заетите гнезда.	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000

4.6.	Да се осигури постоянен достъп на служителите от отдел „Биоразнообразие” на РИОСВ, РУГ, ДПП до данните от мониторинговата програма чрез интернет.	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
4.7.	Подобряване на условията за гнездене на египетския лешояд в исторически известни гнездови ниши и други подходящи ниши, разположени в райони на настоящо обитаване на вида.	4000	2000	2000	2000	2000	4000	2000	2000	2000	2000
4.8.	Организиране на семинари със служителите на отдел „Биоразнообразие” на РИОСВ, РУГ и ДПП, в чиито територии гнездят египетски лешояди, за уточняване на гнездовите райони на вида, запознаване с предвидените дейности по настоящия план, изпълнението на мониторинговата програма и обучение за използване на базата данни чрез интернет.	2500		2500		2500		2500		2500	
4.9.	Провеждане на семинари с уредниците на ловно-рибарските дружества в гнездовите райони, за разясняване нуждата от опазване на вида и прилагането на добри ловностопански практики целящи опазването на лешоядите.	2500		2500		2500		2500		2500	
4.10.	Провеждане на семинари с местните структури на НСРЗ и собствениците и служителите, работещи в аграрните аптеки, в районите с гнездящи египетски лешояди. Запознаване на служителите с плана за действие и нуждата от опазване на вида.	2500		2500		2500		2500		2500	
4.11.	Организиране на презентации и срещи с местни хора живеещи в населените места в близост до гнезда на египетски лешояд и с клубове по екстремни спортове, за представяне на нуждата от опазването на вида.	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000

4.12.	Недопускане на провеждане на строителни дейности и добив на полезни изкопаеми и инертни материали по открит способ в радиус от 1 км около гнезда на египетски лешояди.	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
4.13.	Премахване или ограничаване броя на скитащите кучета в гнездовите райони на египетския лешояд.	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
5. Мониторинг и научни изследвания											
5.1.	Провеждане на мониторинг на гнездовата успеваемост.	12000	12000	12000	12000	12000	12000	12000	12000	12000	12000
5.2.	Търсене на новосформирани двойки в известни стари гнездови територии на вида и в други подходящи за гнездене места.	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000
5.3.	Мониторинг на проблемите, които могат да доведат до опасна за египетския лешояд употреба на отрови (легална и нелегална). Разработване и изпълнение на мониторингова програма за наблюдение, анализ, прогноза и предлагане на начини за решаване на проблемите с опасно за вида ползване на отрови.	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000
5.4.	Установяване на заплахи и лимитиращи фактори и проучване на хранителната база на двойки, чрез поставяне на камери в гнездата преди започването на гнездовия сезон.	10000	5000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
5.5.	Посещаване гнездата на неуспешно гнездилици двойки, непосредствено след сигурното установяване на неуспешното гнездене.	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
5.6.	Изграждане на мрежа от местни доброволни сътрудници, живеещи в населените места, в чиято близост гнездят двойки египетски лешояди.	2500		2500		2500		2500		2500	
5.7.	Проучване на хранителния спектър на вида, чрез анализ на хранителните остатъци в гнездата на египетските лешояди.	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000

5.8.	Мониторинг на депата за битови отпадъци и за депониране на кланичен отпад, в гнездовите райони на египетския лешояд.	2000	2000	2000							
5.9.	Продължаване на дейността по опръстенияване на възрастни и млади египетски лешояди със стандартни алуминиеви и цветни пръстени. Вземане на кръвни проби за установяване на пестицидни натрупвания, оловно отравяне, изследване на ДНК, инбридинг и кръвни паразити.	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000
5.10.	Поставяне на сателитни предаватели на млади и възрастни египетски лешояди.	20000	20000	20000			20000			20000	
5.11.	Търсене на места за предмиграционни струпвания на вида.	1000		1000		1000		1000		1000	
5.12.	Организиране на постоянни наблюдения върху гнездата на двойки, в чиито гнездови райони се използват големи количества инсектициди по време на кампаниите за унищожаване на комари, каламитети на скакалци и др.	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
5.13.	Оценка на риска от смъртност от електрически ток на съоръжения от електропреносната мрежа в гнездовите райони на вида.	5000	5000								
5.14.	Създаване на интернет база данни съдържаща всичката налична информация за вида и даваща възможност за автоматично извършване на справки.	2000	10000								
6. Международно сътрудничество											
6.1.	Активно участие на български представители в разработване на Европейския план за действие за опазване на египетския лешояд.	5000	5000								

6.2.	Продължаване и развиване на сътрудничеството с работещите по опазването на лешоядите специалисти от страните на Балканския полуостров. Организиране на ежегодни срещи на Балканската група за опазването на египетския лешояд за обмяна на опит и представяне на добри природозащитни практики.	500	500	3000	500	500	3000	500	500	3000	500
6.3.	Обединяване на усилията на национално ниво с тези на други страни, чрез съвместно изпълнение на мащабни международни проекти за опазване на вида.	2000	2000			2000			2000		
6.4.	Организиране и провеждане на съвместни дейности с организации от съседните на България страни за координиран мониторинг и опазване на неразмножаващи се скитащи птици и двойки в крайграничните райони.	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
6.5.	Участие в международни срещи за опазване на египетския лешояд.	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
6.6.	Включване на всички египетски лешояди, отглеждани на затворено в България в програма/и, целящи последващо освобождаване на птици в дивата природа на страната. Недопускане на зоопаркови трансфери, извън тези необходими за програмите за размножаване на вида.	5000	2000	2000							
7. Повишаване на осведомеността на различните целеви групи											
7.1.	Издаване и разпространение на информационни материали (книжка, диглянки, стикери, картички, филми и др.).	1000	500	10000	500	1000	2000	100	100	500	500
7.2.	Мултимедийно представяне на лекции, филми и подвижни изложби за живота на египетския лешояд и нуждата от неговото опазване в населените места в гнездовите райони на египетския лешояд.	3000		3000		3000		3000		3000	

7.3.	Изработване и поддръжане на интернет страница за нуждата от опазване на египетския лешояд.	4000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
7.4.	Увеличаване на детската посещаемост на ПЗЦИР.	2000		2000		2000		2000		2000
7.5.	Изготвяне на печатно издание с настоящия план за действие.	2000								
Общо		221200	201000	177600	120600	139600	143650	135600	119300	156200

Благодарности

Най-голямата заслуга за разработване на настоящия план принадлежи на многото колеги и доброволци, които помогнаха в провеждането на дейностите по проекта на БДЗП „Спешни мерки за опазване на египетския лешояд в България”, финансиран през 2003-2007 г. от Франкфуртското зоологическо дружество, Фондацията за опазване на черния лешояд и Немската агенция за околна среда.

Благодарни сме на колегите централния офис на БДЗП, които оказаха неocenима помощ в много аспекти през годините: Мария Танева, Борис Бъров, Силвия Бърова, Николай Петков, Сергей Дерелиев, Нада Тошева, Светослав Спасов, Ирина Костадинова, Младен Граматиков, Райна Шопова, Симеон Гигов.

Благодарни сме на РИОСВ Хасково, Шумен и Русе за помощта и подкрепата и особено на Борислав Борисов, Владимир Трифонов, Любомир Дайновски, Мариана Вълчева, Янислав Янчев, Десислав Милев, Красимир Киров.

Получихме неocenима помощ и подкрепа от Милко Белберов, Цонка Христова, Теодора Иванова от екипа на ПП „Русенски Лом”, Спас Узунов, Стоян Йорданов от ПП „Странджа” и Даниела Борисова от ПП „Врачански Балкан”.

Благодарности на колегите Любомира Колчева и Стефан Попов от Фондация „Екообщност”, Емилиян Стойнов, Явор Илиев, Стамен Станчев и Георги Кочев от ФДФФ, Ивелин Иванов, Градимир Градев, Ивайло Клисуров, Христина Христова и Тодор Митков от Зелени Балкани, Георги Стоянов, Добромир Домусчиев и Иво Данчев от ДЗХП и Христо Христов от Алпийски клуб „Еделвайс”.

Специални благодарности за неocenимата помощ на Димитър Демерджиев в мониторинга на вида в Източните Родопи в периода 2003-2007 г., както и на Николай Терзиев и Димитър Рагъов за дейностите по събиране на хранителни остатъци от гнездата и изясняване причините за гнездови неуспех на някои двойки.

Задължени сме на някои колеги за предоставените много ценни лични, непубликувани данни за вида от годините преди започването на проекта през 2003 г.: Христо Христов, Стефан Аврамов, Даниел Митев, Димитър Георгиев, Виктор Василев, Еберхард Унджиян, Илчо Колев, Емилиян Стойнов.

Благодарни сме на Лойд Киф и Травис Розенбери от Глобалната информационна мрежа за хищните птици към „Пereгрин Фънд”, които оказаха неocenима помощ с предоставянето на научни публикации за египетския лешояд, които помогнаха много по време на оценката и анализа на данните за вида, включени в плана.

Благодарни сме на проф. Златозар Боев, Недко Недялков и Георги Попгеоргиев за определянето на хранителните остатъци за анализа на храната на египетския лешояд.

Благодарности на Любомир Андреев за съставянето и отпечатване на плакатите, диплянките и стикерите по проекта, на Десислава Кузманова за рисунката за един от плакатите и на Мила Александрова, Владимир Добрев и Добромир Добрев за помощта при превода на плана.

Благодарни сме на всички наши колеги и доброволци, главно от БДЗП, които оказаха безценна помощ през последните пет години в мониторинга и изпълнението на природозащитните дейности. Специални благодарности на тях (изброени по азбучен ред): Александра Тодорова, Александър Дунчев, Ангел Ангелов, Антон Антонов, Антон Генчев, Антония Хубанчева, Атидже Джинджиева, Борис Белчев, Валентин Катранджиев, Ваня Ангелова, Велислава Спасова, Венцислав Ангелов, Вероника Фердинандова, Веселина Иванова, Виктор Василев, Владимир Добрев, Владимир Младенов, Волен Аркумарев, Георги Алдимиров, Георги Бардаров, Георги Блъсков, Георги Герджиков, Георги Кочев (ФДФФ), Георги Попгеоргиев, Георги Стоянов (ДЗХП), Гиргина Даскалова, Дани Ефтимов, Даниела Димитрова, Десислава Кузманова, Десислава Петкова, Димитър Владимиров, Димитър Георгиев, Димитър Градинаров, Димитър Зарев, Димитър Плачийски, Димитър Рагъов (ЦЛОЕ), Добромир Добрев, Друми Друмев, Емил Тодоров, Емилиян Стойнов (ФДФФ), Ива Иванова, Ива Лаловска, Иван Шопов, Ивайло Асенов, Ивайло Димчев, Ивайло Иванов, Ивайло Райков, Ивайло Стоянов, Иво Ихтимански, Илия Илиев, Йордан Иванов, Йордан Минчев, Йордан Христов, Калоян Керменлиев, Кирил Тодоров, Костадин Георгиев, Крали Кралев, Красимир Киров, Кремена Симеонова, Любомир Младенов, Мария Габрова, Марин Алдимиров, Мария Русева, Мартин Кондев, Мила Александрова, Милен Чанев, Минко Маджаров, Мирослава Кирилова, Михаил Илиев, Младен Василев, Младен Граматиков, Момчил Гергов, Надя Гергова, Недко Недялков, Николай Долапчиев, Николай Терзиев, Петър Димитров, Петър Петров, Пламен Кондев, Румен Станчев, Светла Терзиева, Светослав Митков, Светослав Станчев, Светослав Стоянов, Свилен Чешмеджиев, Силвия Валентинова, Силвия Василева, Силвия Дюлгерова, Силвия Стойкова, Симеон Гигов, Спас Иванов, Стамен Станчев, Станислав Дюлгеров, Станислава Чингалова, Стефан Казаков, Стоян Йорданов, Сълза Тодорова, Тая Вълчанова, Тая Гочева, Тая Запрянова, Тая Иванова, Тихомир Александров, Тихомир Ангелов, Тодор Каракиев, Тодор Любенов, Цветан Костурков, Цветомира Йоцова, Яна Гочева, Янко Янков.

Литература

- Арабаджиев, И. 1962. Хищните птици в България. София, Наука и изкуство, 175 с.
- Дончев, С. 1970. Птиците на Западна Стара планина. Изв. на Зоол. Инст. с Музей, 31, 45-92.
- Дончев, С. 1974. Птиците на Средна и Източна Стара планина. Изв. на Зоол. Инст. с Музей, 41, 33-63.
- Ферианц, О., Дончев, С., Ганзак, Я. 1965. Сведения о птицах из окрестностей села Искра (Северо-Восточные Родопы) и Бургаса. Изв. Зоол. инст. с музей. 19, 5-31.
- Куртев, М., И. Ангелов, Д. Демерджиев, Е. Стойнов, П. Янков, Х. Христов, 2008. Египетски лешояд. В: Атлас на гнезещите птици в България, БДЗП (под печат).
- Мичев, Т. 1968. Върху разпространението и гнездовата биология на египетския лешояд (*Neophron percnopterus* L.) в България. Изв. Зоол. инст. с музей 27, БАН, 65-79.
- Мичев, Т. 1985. Малък лешояд (*Neophron percnopterus*). В: Червена книга на НР България. Т. 2. С., БАН. 183 с.

- Патев, П. 1950 Птиците в България. БАН, София, 364 с.
- Петров, Ц. 1989. Птиците на Доброостански рид и неговите околности (Западни Родопи). Изв. на муз. от Ю. България. 15, 59-72.
- Петров, Ц., Мичев, Т. 1989. Проучвания върху орнитофауната на скалния феномен "Караджов камък" и неговите околности (Западни Родопи). Изв. на муз. от Ю. България, 15, 73-78.
- Простов, А. 1964. Проучване на орнитофауната в Бургаско. Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 15, 5-68.
- Профиров, Л., Няголов, К. 1984. Наблюдения върху хищните птици в Източните Родопи. Орн. инф. бюл. 15-16, 78-84.
- Симеонов, С. 1967. Птиците на Искърския пролом. Изв. Зоол. инст. с музей, 23, 183-212.
- Симеонов, С. 1988. Совите – наши тайнствени приятели. БАН, София, 1988.
- Симеонов, С., Т. Мичев, Д. Нанкинов. 1990. Фауна на България. Птици. Част I., София, БАН, 350 с.
- Спиридонов, 1987. Оазиси на дивата природа. София, Земиздат, 191 с.
- Спиридонов, Ж. 1988. Принос към гнездовата орнитофауна на Лудогорието. Орн. инф. бюл. 23-24, 89-98.
- Стойчев, С. 1997. Проучване върху гнездовата орнитофауна на Сакар планина. Дипломна работа, Биологически факултет при Пловдивски университет „П. Хилендарски“, Пловдив, 69 с.
- Стойчев, Ст., А. Петрова, 2003. Защитените територии в Източни Родопи и Сакар планина. Българско дружество за защита на птиците – Природозащитна поредица, кн. 7, София, БДЗП, 49 с.
- Христов, Хр. 1997 Състояние, мониторинг и подпомагане на лешоядните птици в Източни Родопи, БШПОБ, финален доклад, Том III.
- Христов, Хр. 1997. Състояние на популациите на грабливите птици в Източни Родопи, БШПОБ, финален доклад, Том III.
- Христов, Хр. 2003. Мониторинг и подпомагане на лешоядните птици в Източните Родопи. БШПОБ, фаза II, финален доклад.
- Христович, Г. 1890. Материали за изучаване на българската фауна. – Сб. Народни умотв., 2, 185-225.
- Янков, П. 1977. Върху гнездовата екология и някои поведенчески прояви на египетския лешояд *Neophron percnopterus* L. в България (дипл. работа). С., Биол. фак. 54 с.
- Янков, П. 1981. Програма за опазване на българските популации на черния, белоглавия и египетския лешояди, БДЗП.
- Янков, П., Няголов, К. 1987. Наблюдения върху птиците в Източните Родопи през 1984 г. Орн. инф. бюл. 21-22, 42-55.
- Янков, П., Л. Профиров. 1991. Съвременен състояние на популацията на белоглавия лешояд (*Gyps fulvus*, *Hablizl*) в България. – Екология, 24, 44-52.

Agostini, N., G. Premuda, U. Mellone, M. Panuccio, D. Logozzo, E. Bassi, L. Cocchi. 2003. Crossing the sea en route to Africa: autumn migration of some Accipitriformes over two Central Mediterranean islands. *Ring* 26, 2: 71-78.

Alleon, A. 1886. Memoire sur les oiseaux dans la Dobrodja et la Bulgarie. – *Ornis*, Wien, 2: 397-428.

Angelov, I. 2007. Technical Report to BEPF/BVCF/FZS: Urgent measures for the conservation of the Egyptian Vulture in Bulgaria – V phase: BSPB Final Report.

Baumgart, W. 1974. Wie steht es um Europas Geier? – *Der Falke*, 8, 258-267.

Baumgart, W. 1991. Über die Geier Bulgariens. A. Der Schmutzgeier (*Neophron percnopterus*). – *Beitr. Vogelkd.*, 37, 1/2, 1-48.

Benson, P.C. 1980. Large raptor electrocution and power pole utilization: a study in six western states. *Raptor Res.* (winter):125–126.

BirdLife International. 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, U.K.: BirdLife International. 374 p.

BirdLife International, 2007. Species factsheet: *Neophron percnopterus*. Downloaded from <http://www.birdlife.org>.

Boetticher, H. 1919. Ornithologische Beobachtungen in der Muss-Alla Gruppe (Rila – Gebirge), 1916-1919. – *Journ. für Ornith.*, 67: 233-357.

Boetticher, H. 1927. Kurzer Überblick über die Wasser- und Sumpfvogel Bulgariens. – *Verh. Orn. Ges. Bayern*, 17: 180-198.

Camina, A., E. Montelio, D. Martin 2005. Decline of the Egyptian Vulture *Neophron percnopterus* in La Rioja (Northern Spain). (poster presentation). In: Houston, D. C. & S. E. Piper (eds.). 2006. Proceedings of the International Conference on Conservation and Management of Vulture Populations. 14-16 November 2005, Thessaloniki, Greece. Natural History Museum of Crete & WWF Greece. 176 pages.

Carette, M., Grande, J., Tella, J., Sanches-Zapata, J., Donazar, J., Diaz-Delgado, R., Romo, A. 2007. Habitat, human pressure and social behavior: Partialling out factors affecting large-scale territory extinction in an endangered vulture. *Biol. Conserv.* 136, 143-154.

Carlson, J. 1998. Resurgence of Egyptian Vultures in western Pyrenees, and relationship with Griffon Vultures. *British Birds* 91:409-416.

Cramp, S., K. E. L. Simmons. 1980. The Birds of the Western Palearctic. Volume II, Oxford University Press, 695.

Donazar, J., Ceballos, O., Tella, J. 1996. Communal roosts of Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*): dynamics and implications for the species conservation. In: Muntaner, J., Mayol, J. (eds.), *Biology and Conservation of Mediterranean Raptors*. Monografía SEO-BirdLife. Madrid, Spain, 189-201.

Drewitt, A., R. Langston 2006. Assessing the impacts of wind farms on birds. *Ibis* 148, 29-42.

Elwes, H. J., T. E. Buckley. 1870. A List of the Birds of Turkey. – *Ibis*, 2 (6): 59-77; 188-201; 327-341.

Farman, C. 1869. On some of the birds of prey in Central Bulgaria. *Ibis*, 2 (5), p. 199.

- Ferrer, M., M. De La Riva, J. Castroviejo. 1991. Electrocution of raptors on power lines in southwestern Spain. *Journal of Field Ornithology* 62(2):181–190. (English Summary).
- Finsch, O. 1859. Beitrage zur ornithologischen Fauna von Bulgarien mit besonderer Berucksichtigung des Balkans. – *Journ. fur Ornith.*, 7: 378-387.
- Fisher, I., Pain, D., Thomas, V. 2006. A review of lead poisoning from ammunition sources in terrestrial birds. *Biological Conservation* 131 (2006) 421-432.
- Gengler, J. 1920. *Balkanvogel. Ein ornithologischen Tagebuch.* Altenburg, Leipzig, Pierer Verlag. 210 p.
- Georgiev, V., B. Milchev. 2000. Birds of the Vratza mountains. II. Breeding bird atlas. *Ann. Univ. of Sofia “St. Kl. Ohridski” B. 1-Zoology*, 91: 83-109.
- Grubac, B., Veleviski, M. 2006. Technical Report to BVCF/FZS: Survey and monitoring of the status, breeding success and threats to the Egyptian Vulture in Macedonia: MES Final Report, 20 p.
- Hagemeijer, E., M. Blair (eds.) 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance.* T&AD Poyser, London.
- Harrison, J. M. 1933. A Contribution to the ornithology of Bulgaria with supplementary notes by P. Pateff. – *Ibis*, 13 (3): 494-521; 589-611.
- Iankov, P. 1983. Un Percnoptere d’Egypte (*Neophron percnopterus*) en Bulgarie se sert d’Instruments. – *Alauda*, 51, №3, p. 228.
- Janss, G.F.E., and M. Ferrer. 1999. Mitigation of raptor electrocution on steel power poles. *Widl. Soc. Bull.* 27:263–267.
- Jaschof, M. 1990. Ausgewahlte ornitologische beobachtungen von der bulgarischen Schwarzmeer kuste- *Betr. Vogelkd*, 36, 5, 283-290
- Jordans, A. 1940. Ein Beitrag zur Kenntnis der Vogelwelt Bulgariens. – *Mitt. Kgl. Naturw. Inst. Sofia*, 13: 49-152.
- Kalbermatten, L. 1891. *Sumpfleben und Jagten (von Wien bis Batum in Kleinasien).* Wien – Pest. Leipzig, A. Hartleben’s Verlag: 73-155.
- Kostadinova, I, M. Gramatikov (eds.) 2007. Important bird areas in Bulgaria and Natura 2000. Bulgarian Society for the Protection of Birds, Conservation Series, Book 11. Sofia, BSPB, 639 p.
- Kretzmann, M., N. Capote, B. Gautschi, J. A. Godoy, J. A. Donazar, J. J. Negro 2003. Genetically distinct island populations of the Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*). *Conservation genetics* 4: 697-706.
- Kurtev, M. 2003. Technical Report to BEPF/BVCF/FZS: Urgent measures for the conservation of the Egyptian Vulture in Bulgaria – I phase: BSPB Final Report, 29 p.
- Kurtev, M. 2004. Technical Report to BEPF/BVCF/FZS: Urgent measures for the conservation of the Egyptian Vulture in Bulgaria – II phase: BSPB Final Report, 34 p.
- Kurtev, M. 2005. Technical Report to BEPF/BVCF/FZS: Urgent measures for the conservation of the Egyptian Vulture in Bulgaria – III phase: BSPB Final Report, 8 p.
- Kurtev, M. 2006. Technical Report to BEPF/BVCF/FZS: Urgent measures for the conservation of the Egyptian Vulture in Bulgaria – IV phase: BSPB Final Report, 10 p.

Levy, Y. 1996. Present status, distribution and conservation trends of the Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*) in the Mediterranean countries and adjacent arid regions. In: Muntaner, J.&J. Mayol (eds.) 1994. Proceedings of the VI Congress on Biology and conservation of Mediterranean raptors, Palma de Mallorca, 22-25 September 1994. SEO/BirdLife, Monografia №4, 13-33.

Levy, N., H. Segev, 1996. Reproductive biology, courtship behavior and status of the Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*) in Israel. Proceedings of the VI Congress on Biology and conservation of Mediterranean raptors, Palma de Mallorca, 22-25 September 1994. SEO/BirdLife, Monografia №4, 415-424.

Liberatori, F., Penteriani, V. 2001. A long-term analysis of the declining population of the Egyptian Vulture in the Italian peninsula: distribution, habitat preference, productivity and conservation implication. – Biological Conservation 101, 381-389.

Lorenz-Liburnau, L. 1893. Ornithologische Bruchstücke aus dem Gebiete Donau. – Orn. Jahrbuch, 4: 12-23.

Meyburg B., Gallardo M., Meyburg K., Dimitrova E. 2004 Migrations and sojourn in Africa of Egyptian vultures (*Neophron percnopterus*) tracked by satellite. Dt. Ornithologen-Gesellschaft e.V., 145: 273-280.

Milchev, B. 1994. Breeding bird atlas of the Stranja mountains, South-East Bulgaria, Sandgrouse, 16, 2-27.

Milchev, B., U. Georgieva. 1994. Verbreitung, Fortpflanzungsverhalten und Ernährung des Schmutzgeiers *Neophron percnopterus* (L.) im Strandsha-Gebirge. *Экология*. 26, 68-77.

Milchev, B., V. Georgiev. 1998. Birds of the Vratza mountains. I. Status and composition of species. *Ann. Univ. of Sofia "St. Kl. Ohridski"*, 88-90: 75-88.

Muller, A. 1927. Bericht über eine Sammelreise in die Dobrudscha und auf die Schlangeninsel. – Verhandlungen und Mitteilungen des Siebendurgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt, 77 (2): 11-29.

Nickolaus, G. 1984. Large numbers of birds killed by electric power lines. *Scopus* 8:42.

Pain, D., C. Amiard-Triquet, C. Bavoux, G. Burneleau, L. Eon, P. Nicolau-Guillaumet. Lead poisoning in wild populations of Mars Harriers *Circus aeruginosus* in the Camargue and Charente-Maritime, France. *Ibis* 135: 379-386.

Radakoff, W. 1879. Ornithologische Bemerkungen über Bessarabien, Moldau, Walachei, Bulgarien und Ost-Rumelien. – *Bull. Soc. des Natur.*, Moskau, 13: 150-178.

Reiser, O. 1894. Materialien zu einer *Ornis balcanica*. II. Bulgarien. Wien, In Commission bei Carl Gerold's Sohn. 204 p.

Scharnke, H., A. Wolf. 1938. Beiträge zur Kenntniss der Vogelwelt Bulgarisch-Macedoniens. – *Journ. für Ornith.*, 86: 309-327.

Simmons, R. 1993. Effects of supplementary food on density-reduced breeding in an African eagle: adaptive restraint or ecological constraint? *Ibis* 135: 394-402.

Stoyanov, G., Z. Boev. 2008. Diet of the Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*) in Vrachanska Planina Mountain (NW Bulgaria) (под печат).

Tella, J., S. Manosa. 1993. Eagle Owl predation on Egyptian Vulture and Northern Goshawk: possible effect of a decrease in European Rabbit availability. *Journal of Raptor Research* 27:111-112.

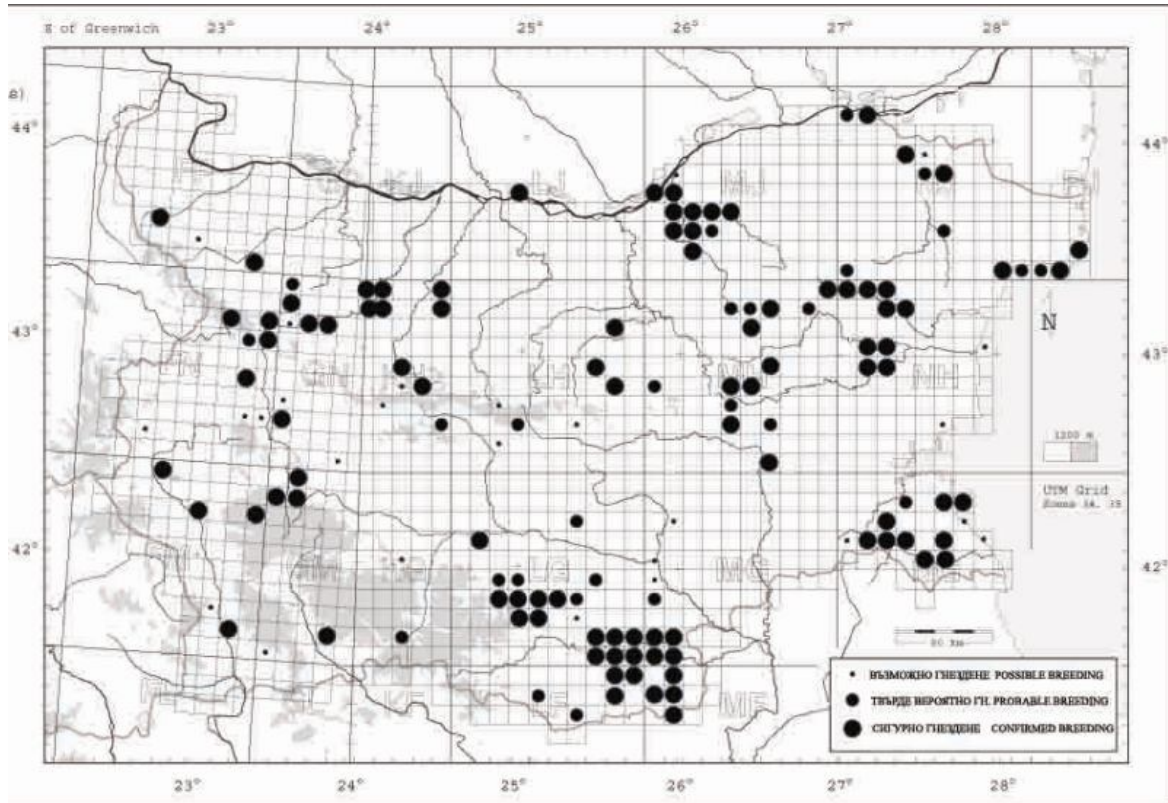
Tucker, G. M. and M. F. Heath. 1994. *Birds in Europe: their conservation status*. BirdLife International, BirdLife Conservation Series No. 3, Cambridge, UK, 600 p.

Vlachos, C., Papageorgiou, K., Bakaloudis, E. 1998. Effects of the Feeding Station Establishment on the Egyptian Vulture *Neophron percnopterus* in Dadia Forest, North Eastern Greece. Chancellor, R. D., B.-U. Meyburg & J. J. Ferrero eds. 1998. *Holarctic Birds of Prey*. ADENEX-WWGBP, 197-207.

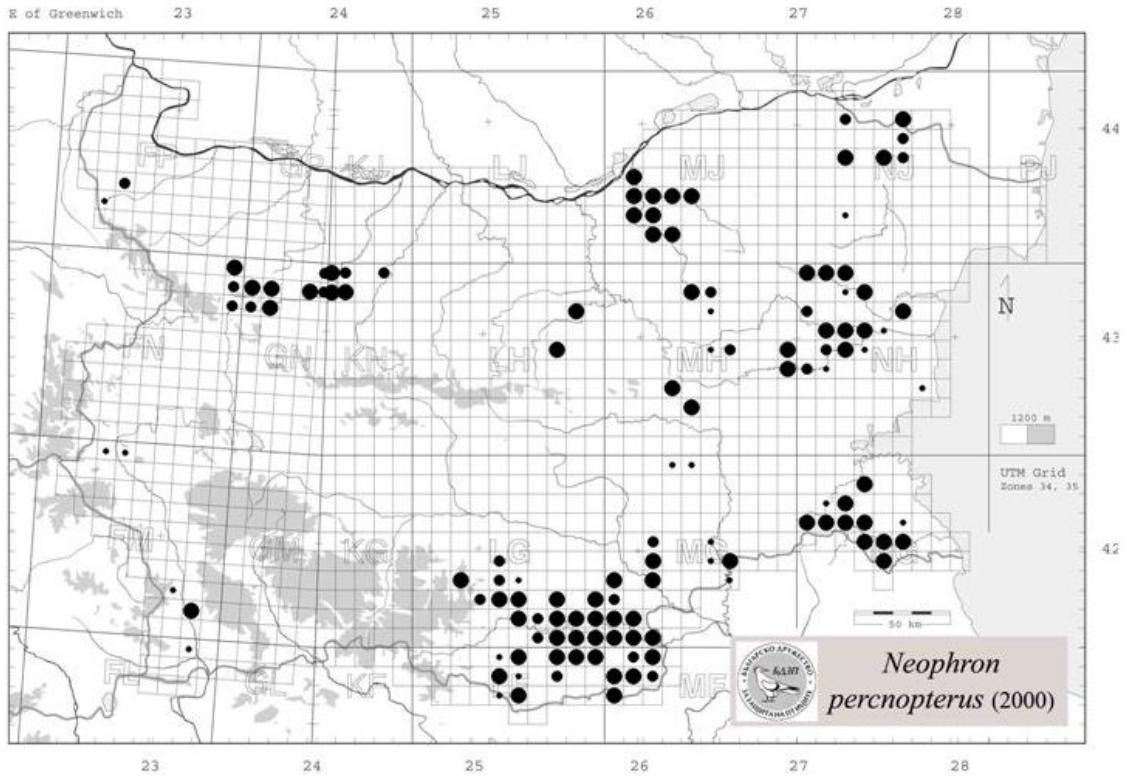
Voous, K. 1960. *Atlas of European Birds*. Edinburgh, Nelson, 284 p.

Willemsen R.E., A. Hailey. 2001. Effects on spraying the herbicides 2,4-D and 2,4,5-T on a population of the tortoise *Testudo hermanni* in southern Greece. – *Environ. Pollution*, 113 (1): 71-78.

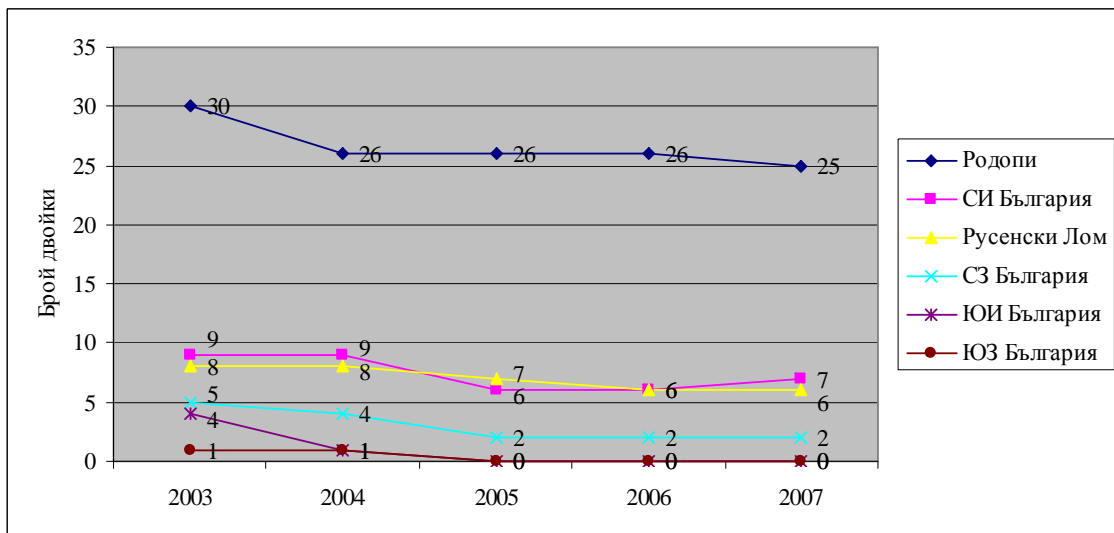
Приложение 1

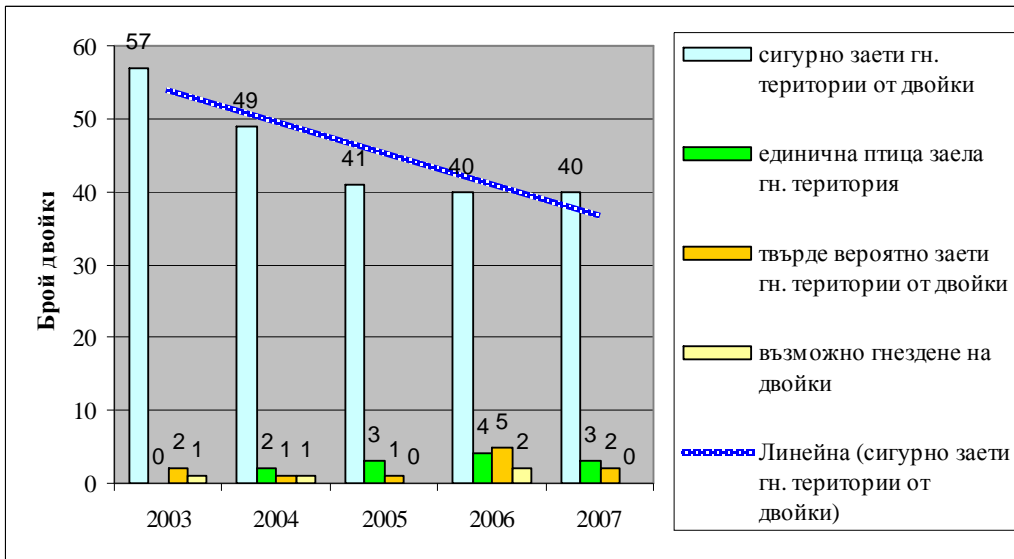
Карта 1. Разпространение на египетския лешояд в периода 1890-1966 г. (по Куртев и кол., 2008)

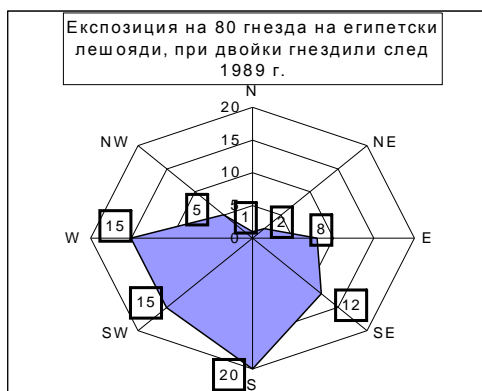
Карта 2. Разпространение на египетския лешояд в периода 1990-2000 г. (по Куртев и кол. 2008)

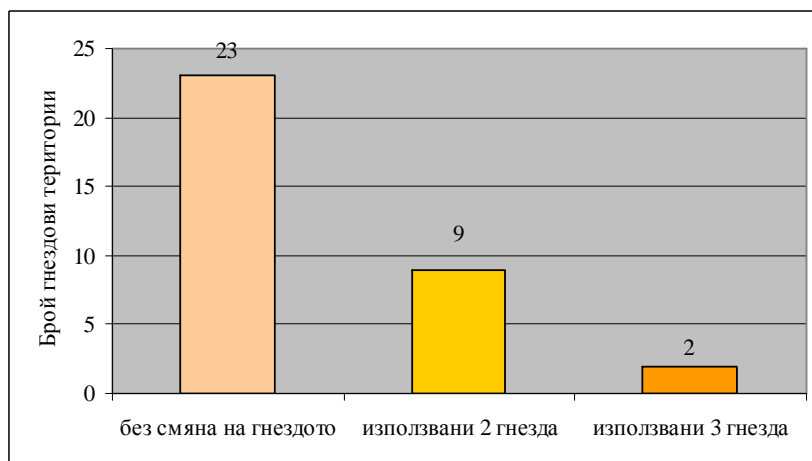
Диаграма 1: Намалвяване по райони на брой заети територии в периода 2003-2007 г.

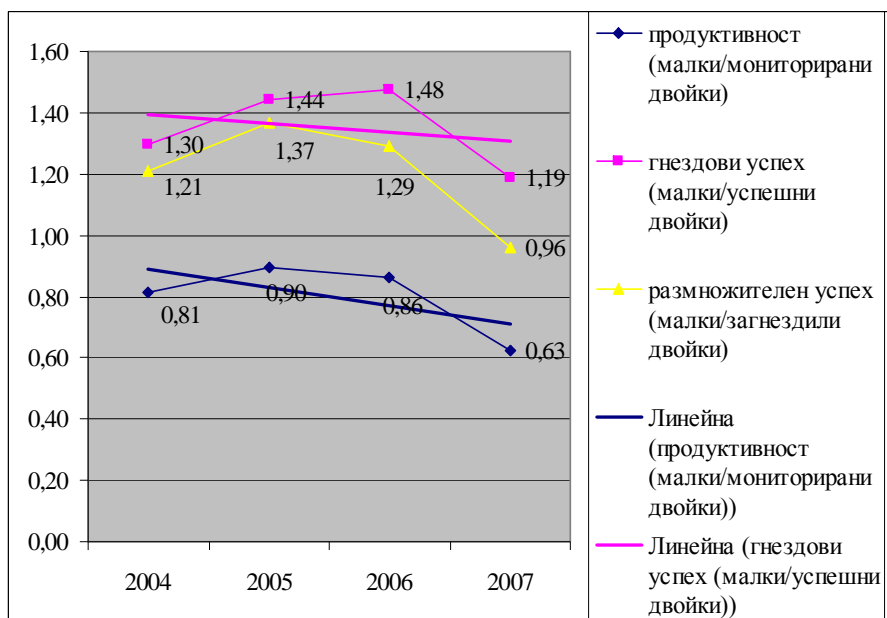
Диаграма 2: Намаляване на числеността през 2003-2007 г.

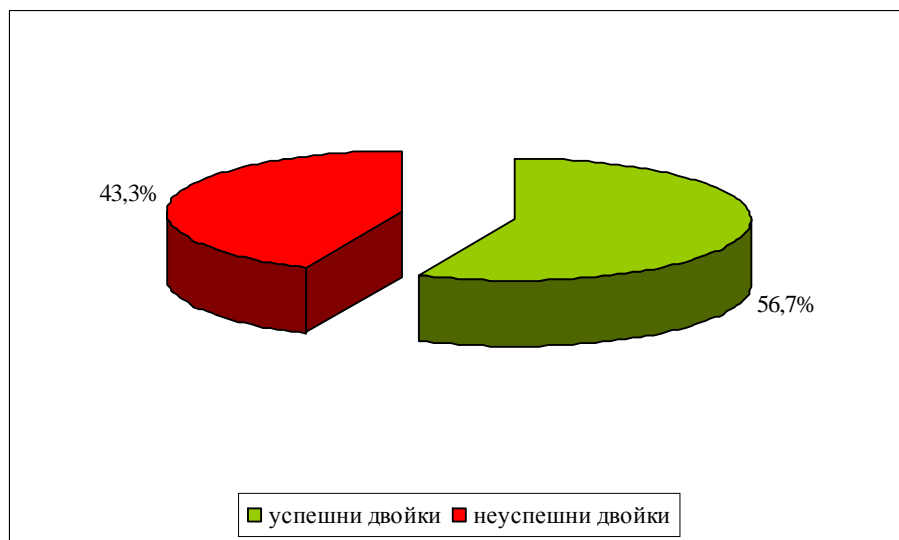
Диаграма №3: Изложение на 80 гнезда на египетски лешояди, заемани след 1989 г.

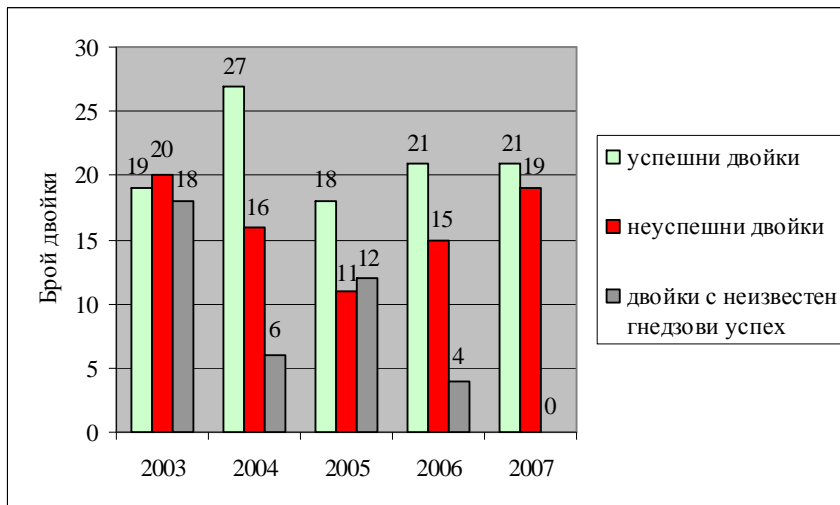
Диаграма 4: Брой гнездови територии, в които двойките са използвали различни гнезда в периода 2003-2007 г.

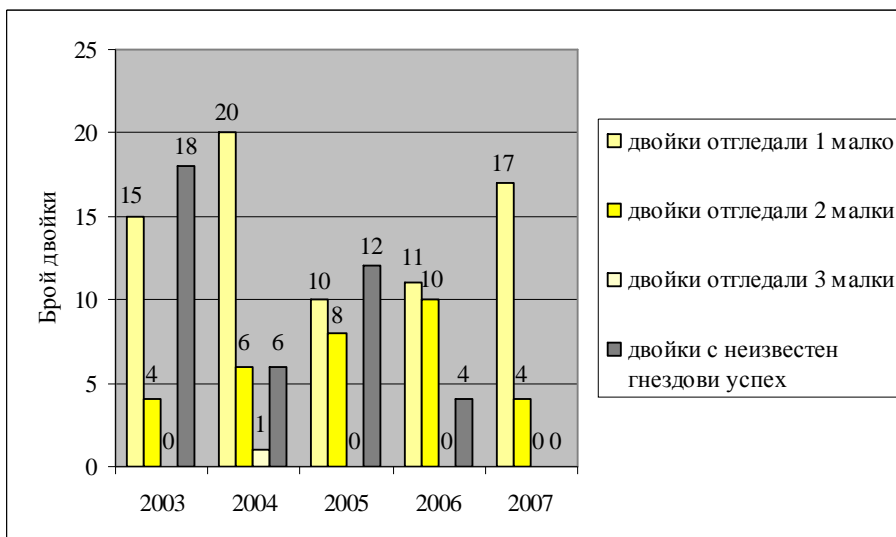
Диаграма 5: Сравнение на продуктивност, гнеzdови успех и размножителен успех на популацията в периода 2004-2007 г. (данните от 2003 г. не са взети в предвид поради високия процент на двойки с неизвестен гнеzdови успех).

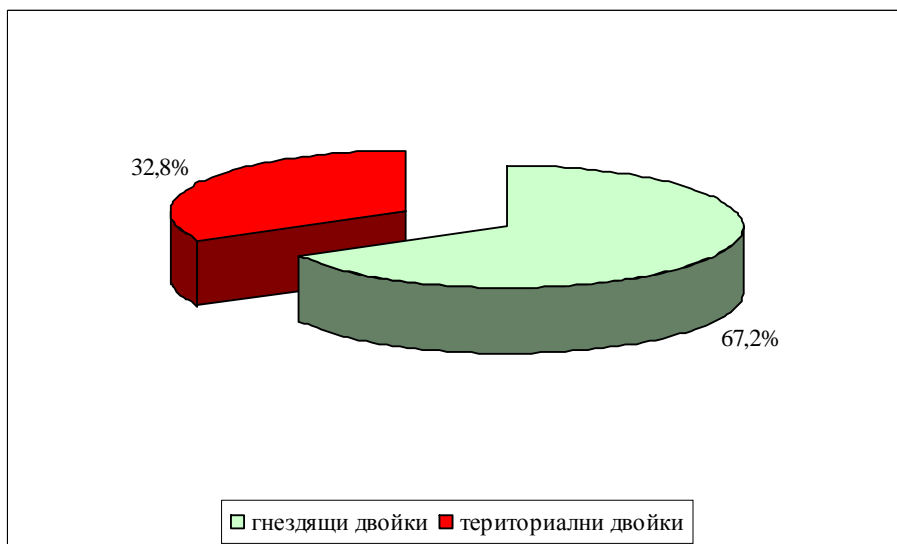
Диаграма 6: Съотношение между успешни и неуспешни двойки.

Диаграма 7: Сравнение на броя успешни и неуспешни двойки и двойки с неизвестен гнеzdови успех в периода 2003-2007.

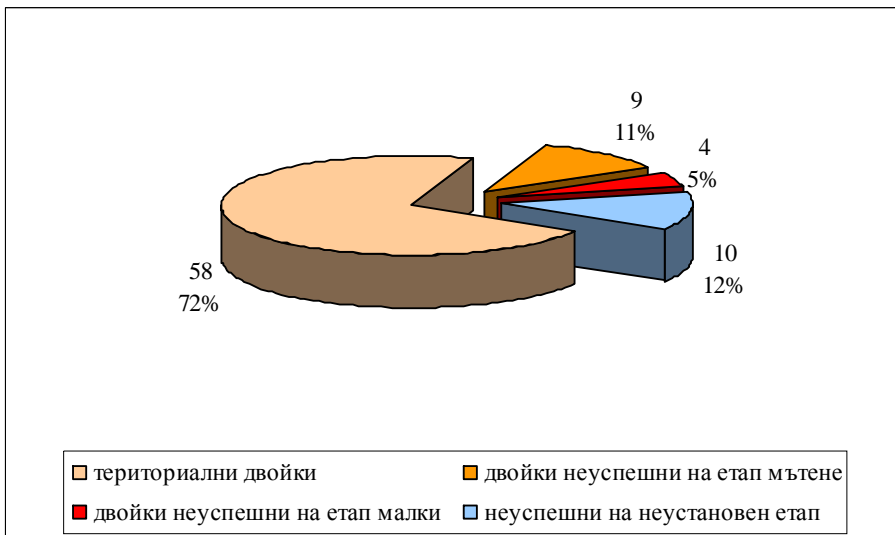
Диаграма 8: Двойки с едно, две и три успешно излетели малки и двойки с неизвестен гнеzdови успех в периода 2003-2007.

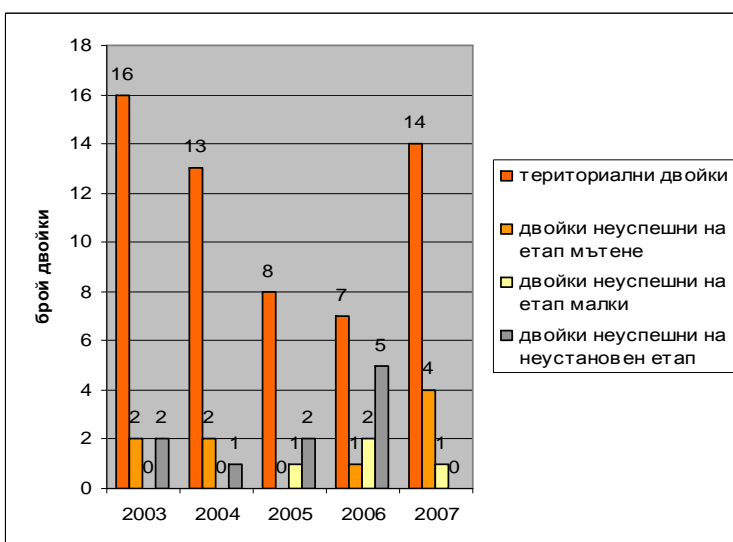
Диаграма 9: Съотношение на гнездящи и териториални двойки.

Таблица 1: Сравнение на гнездовия успех на българската популация с този на други изследвани популации в Европа (по Liberatori&Penteriani 2001, Vlachos et al. 1998 и данни от настоящото проучване).

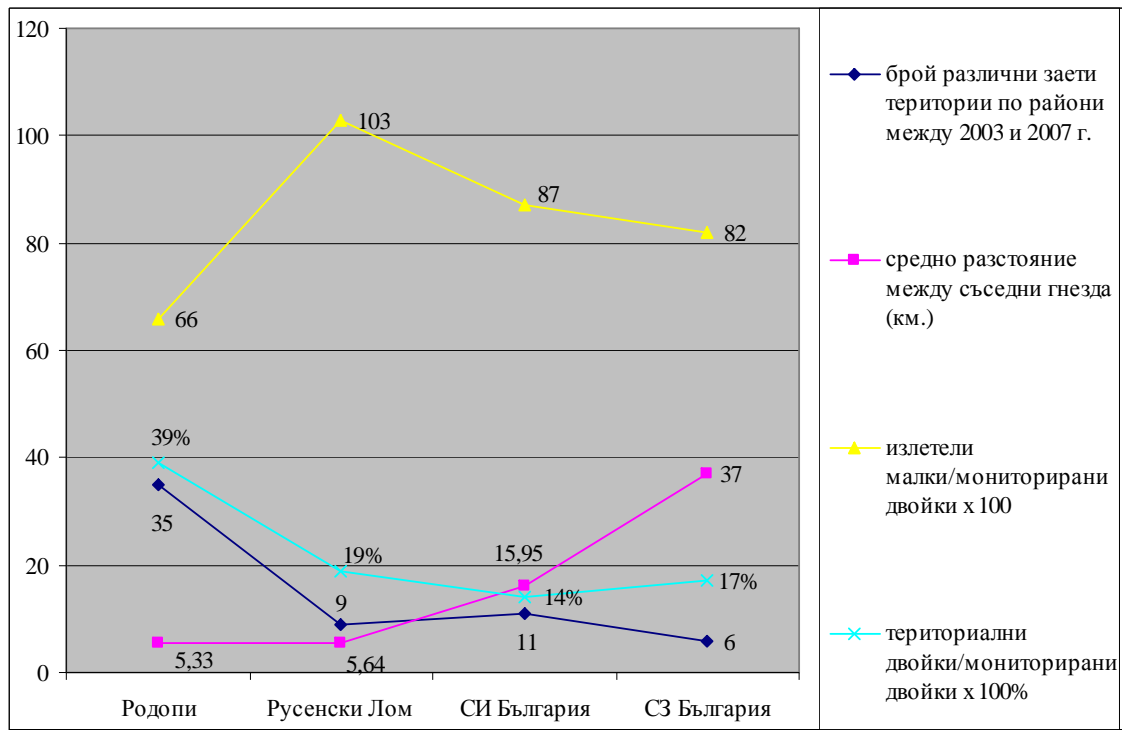
Проучвана територия	Най-близко разстояние до съседна двойка (в метри)	% успешни гнезда	Излетели малки на успешна двойка	Литература
България	2750 (min: 600)	-	1,5 (24)	Baumgart 1991
Франция, Прованс	-	96,5 (58)	1,3 (56)	Gallardo 1987
Франция, Пиринеи	6830 (800-49 000)	77 (37)	1,3 (27)	Brailion 1979
Португалия	-	86 (14)	1,4 (12)	Vasconcelos 1987
Испания, Навара	-	-	1,3 (79)	Donazar&Ceballos 1988
СССР	-	74,1 (83)	0,8	Abuladze&Shergalin 1998
Италия	24 511 (2500-123 000)	49,2 (126)	1,3 (62)	Liberatori&Penteriani 2001
Гърция, Дадя	-	83,9 (93)	1,59 (78)	Vlachos et al. 1998
България - настоящо проучване	9770 (1340-57 700)	57 (186)	1,34 (106)	Куртев и кол. 2007

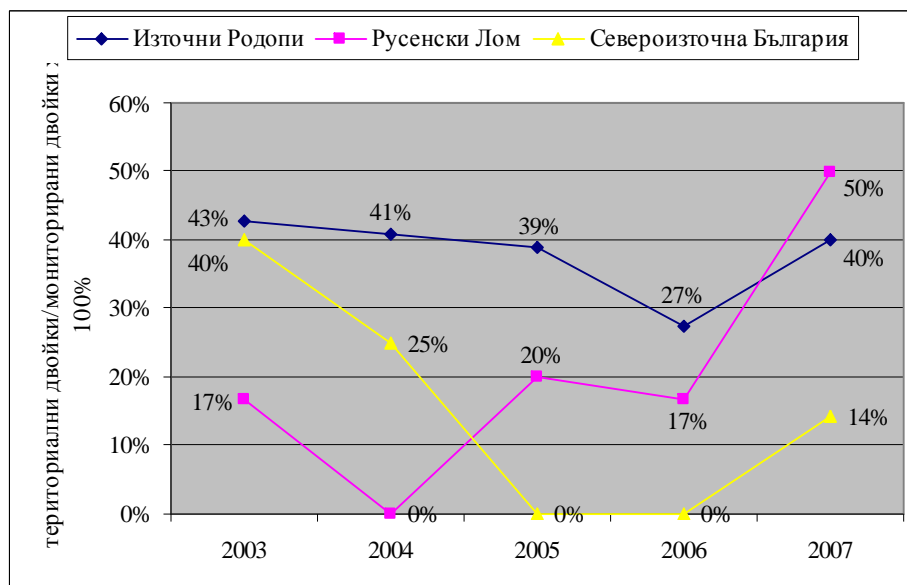
Диаграма 10: Неуспешни двойки-етап на неуспех.

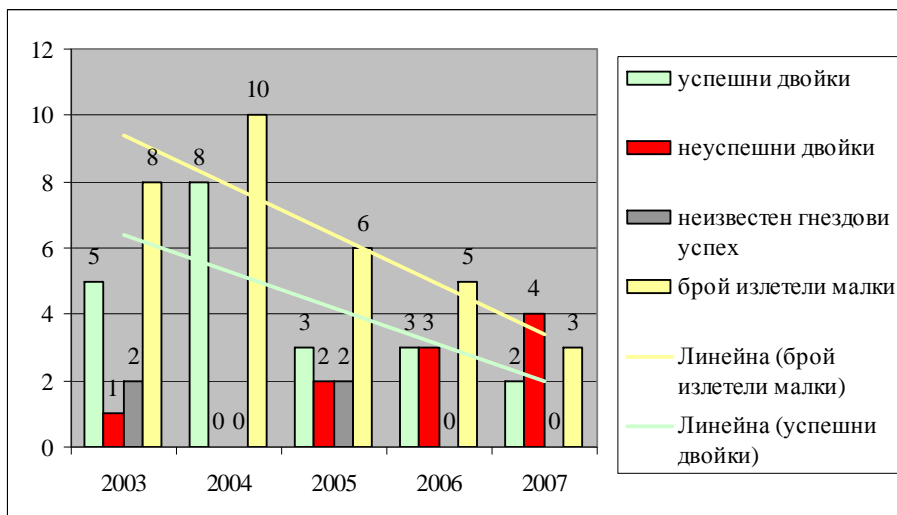
Диаграма 11: Етап на неуспех за неуспешните двойки в периода 2003-2007.

Диаграма 12: Зависимост между средното разстояние между съседни гнезда и числеността на вида в различните райони, с гнездовия успех на мониторираните двойки и процента териториални двойки в периода 2003-2007 г.

Диаграма 13: Териториални двойки в трите главни района на разпространение на вида представени като процент от всички мониториранни двойки в периода 2003-2007 г.

Диаграма 14: Понижаване на гнездовия успех в Русенски Лом след спиране работата на кланиците през 2005 г.

Таблица 2: Заплахи, намаляващи гнездовия успех на вида.

Заплахите са подредени в низходящ ред (-1 заплаха с малко въздействие, -2: заплаха със средно въздействие, -3: заплаха с високо въздействие и -4: заплаха с критично въздействие, на която трябва незабавно да се обърне внимание. Заплахите са установени според IUCN SSC Threats Authority files.

Код на заплаха	Заплахи намаляващи гнездовия успех	минало	настояще	бъдеще
1.1.8.	Унищожаване на хранителните местообитания	-1	-2	-3
1.4.2.	Построяване на сгради и съоръжения пред гнездовите скали	-1	-2	-3
1.8.	Липса на добри гнездови ниши и обрастване и разпадане на съществуващите	-1	-2	-2
7.3.	Пролетни застудявания, силни валежи и ветрове	-1	-1	?
8.1.	Конкуренция в гнездовите места с белоглав лешояд (<i>Gyps fulvus</i>) и гарван (<i>Corvus corax</i>)	-1	-2	-2
8.3.1.	Намаляване на екстензивното животновъдство	-3	-4	-4
8.3.2.	Намаляване на сухоземните костенурки (<i>Testudo sp.</i>) като хранителна база	-3	-3	-3
8.3.3.	Намаляване на лалугерите (<i>Spermophilus citellus</i>) като хранителна база	-2	-2	-2
9.2.	Висок процент териториални двойки	-2	-2	-2

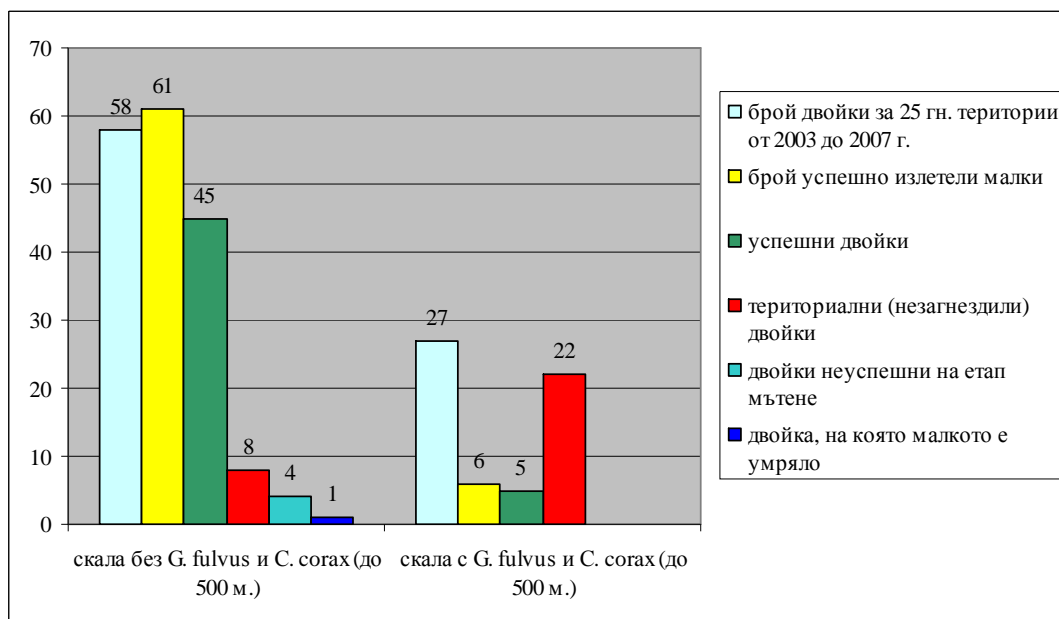
10.1.1.	Делта и пара-планеризъм и скално катерене	0	-2	-2
10.1.2.	Безконтролен туризъм	0	-2	-2
10.6.1.	Иманярство	-2	-3	-3
10.6.2.	Безпокойство при събиращество на мед	-1	-1	-1
10.6.3.	Безпокойство от дейността на кошари за домашни животни под гнездовите скали	-2	-2	-2
10.6.4.	Безпокойство при добиване на природни ресурси в близост до гнездовите места	-2	-2	-1
10.6.5.	Безпокойство при провеждане на горскостопански мероприятия	-1	-1	-1
10.6.6.	Безпокойство поради други причини	-1	-2	-2

Таблица 3: Заплахи, намаляващи оцеляването на възрастните птици.

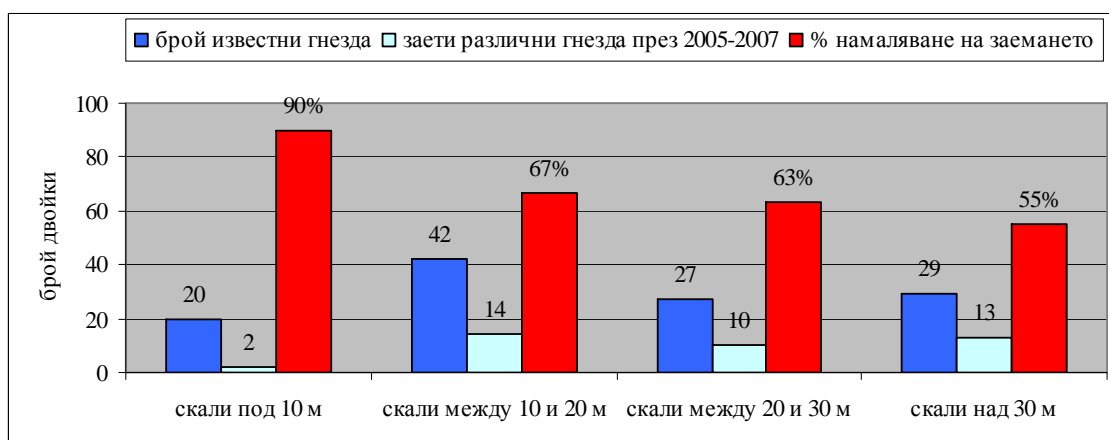
Заплахите са подредени в низходящ ред (-1 заплаха с малко въздействие, -2: заплаха със средно въздействие, -3: заплаха с високо въздействие и -4: заплаха с критично въздействие, на която трябва незабавно да се обърне внимание. Заплахите са установени според IUCN SSC Threats Authority files.

Код на заплаха	Заплахи намаляващи оцеляването	минало	настояще	бъдеще
3.6.1.	Вземане на малки и яйца от гнездата с цел отглеждане като домашни любимци и поради ниска природозащитна култура	-2	-3	-2
3.6.2.	Ограбване на малките от гнездата с цел търговия и други причини	-2	-1	-2
4.1.2.1.	Незаконно залагане на капани	-1	-1	-1
4.1.2.3.1.	Отравяне от отровни примамки за хищници и скитащи кучета	-4	-2	-2
4.1.2.3.2.	Отравяне на рискови сметища	-3	-2	-2
4.1.2.3.3.	Оловно отравяне	?	-2	-2
4.1.2.3.4.	Отравяне от неизвестен източник	-3	-2	-1
4.2.1.	Сблъсъци с електропреносната мрежа	?	-1	-1
4.2.3.	Ветроенергийни съоръжения	0	0	-3
4.3.	Смъртност от токов удар на стълбове за пренос на електроенергия	-2	-2	-2
4.4	Смъртност по неизвестни причини	-2	-2	-1
5.1.	Отстрел като „вреден” вид	-3	0	0

5.2.1.	Отстрел за препариране	-2	-1	-1
5.2.2.	Отстрел поради ниска култура	-2	-2	-1
6.2.1.	Химикали в земеделието	-3	-3	-4
8.2.	Хищничество от бухал (<i>Bubo bubo</i>)	-1	-1	?
8.5.	Птича шарка	-2	-2	?

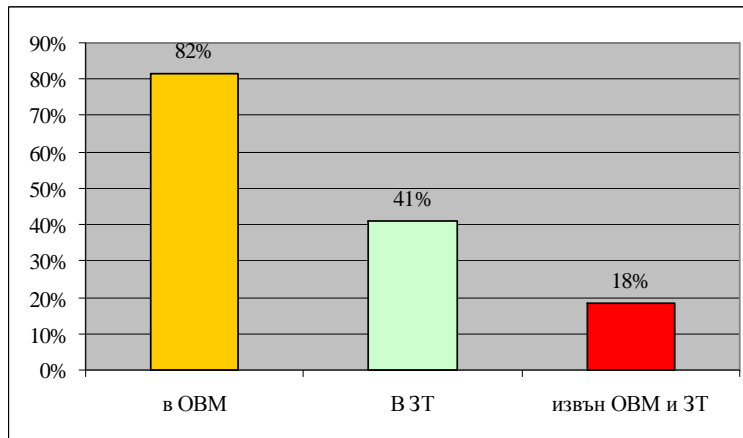
Диаграма 15: Значение на междувидовата конкуренция като фактор оказващ влияние върху гнездовия успех на египетския лешояд в Източните Родопи: сравнение на броя успешни двойки и излетели малки от гнезда на скали с и без гнездящи белоглави лешояди и гарвани в радиус от 500 метра около гнездото на египетския лешояд (въз основа на данни от 25 гнездови територии за периода 2003-2007 г.).

Диаграма 16: Степен на намаляване на заетите гнезда на различни по височина скали.

Таблица 4: Известни случаи на смърт или загуба за дивата популация на египетски лешояди в периода 1994-2007 г. (ad-възрастен, juv-млад летяци, pull-млад нелетяци).

Год.	Токов удар	Обиране на гнездо	Птичарска шарка	Браконьерски отстрел	Отровни примамки	Неопределено отравяне	Пестицидно/олотравяне	Неизвестни причини	Общо
1994						2 ad			2 ad
1997		2 pull							2 pull
1998						2 ad			2 ad
1999	1 juv			2 ad					2 ad, 1 juv
2000	1 juv	1 pull							1 juv, 1 pull
2001			1 ad		2 ad				3 ad
2002		2 pull						1 juv	1 juv, 2 pull
2003					1 ad			1 ad	2 ad
2004								1 pull	1 pull
2005								1 ad, 1 pull	1 ad, 1 pull
2006								3 pull	3 pull
2007			2 pull				2 ad	1 pull	2 ad, 3 pull
Общо	2 juv	5 pull	1 ad, 2 pull	2 ad	3 ad	4 ad	2 ad	2 ad, 1 juv, 6 pull	14 ad, 3 juv, 13 pull

Диаграма 17: Статус на защита на всички (n=49) гнездови места заемани от вида в периода 2005-2007 г.